

МИХАИЛ САДОВЯНУ

МЕЧО ОКО

Превод от румънски: Спаска Кануркова, 1980

chitanka.info

*На приятелите си от Бранище посвещавам тази
случка от планинските пуцинаци.*

М. С.

Кули заобиколи поляната по пътечката, която се виеше под стряхата на боровете.

Времето беше все още меко и снегът не скърцаше под подкованите му обуца. Преди да излезе до патула — до хохцанда^[1], както наричаше патула на ловджийския език на господарите си, — той се спря и внимателно се огледа и послуша.

През целия път, докато вървеше от Прелунчи към Валя Маре, твърде чувствителните му сетива бяха нащрек и нито една птица не можа да се промъкне през клоните, без той да я чуе, нито една следа от жива твар не остана незабелязана по теменужната белота на снега.

Кули Урсаке беше един от най-добрите пазачи на ловните участъци край река Фрумоаса и колкото посърнал да беше през този ден, вторник, 15 ноември, а и през цялата неделя след Архангеловден, дългът си беше дълг и той трябваше да го изпълни съвестно. Окоето и ухото му не биваше да грешат, ако той, Никула Урсаке, искаше да си остане все същият пазач с добро име. Какво ставаше в неговия дом на поляната в Прелунчи — беше едно, а тук, в гората на хохцанда, сиреч на наблюдателницата, беше друго.

Когато да прекоси ровината към Пармак, забеляза вдясно по ската на рътлината големи и дълбоки дири от лапи на мечка. Проследи ги донякъде, но като разбра, че заобикалят и се връщат назад, изостави ги и реши да ги потърси на другия ден, защото сега трябваше да разследва мястото на патула.

Излезе отново на пътеката и половин час вървя с изострено внимание; спря се само за малко, за да преброи пресните следи на вълчата глутница. Бяха осем вълка: той ги познаваше. Бяха дошли след неочакваната снежна буря на деветия ден от месеца. Сега обикаляха леговищата на кошутите; навярно си бяха направили план и бяха отишли някъде на хайка. Вълците ловуват съвсем като нас, хората: едни ограждат кошутите или сърните, подгонват ги, а другите стоят на

пусия и ги нападат. Държат сметка за посоката на вятъра и за пресечеността на терена. „Добри ловджии!“, похвали ги мислено Кули Урсаке. Но и тук не се забави; изостави и следите на вълците. В тази глутница той знаеше, че има един стар мъжкар, две стари вълкини и пет вълчета. За да не вземат твърде голямо мито от неговата територия, трябваше да им сложи отрова. Щом паднат двама-трима от тях, другите ще избягат през девет планини в десета.

Продължавайки да върви все така внимателно, Купи Урсаке видя една златка, която проблесна като мълния върху снега. Отбеляза си мястото, без да спира.

Спря се до един дънер и застина неподвижно, леко навел глава и наострил ухо. Късата му шуба беше разтворена на гърдите, пушката му висеше на лявото рамо с насочено напред дуло и приклад под лакътя му. Той беше сам сред рядката стара гора; безкрайно мълчание тегнеше над черните иглолистни гори и над ослепителната белота. Тишината на леса изведнъж пропищя в ушите му.

Разследването, което трябваше да направи на мястото на патула, беше според Кули повече полицейско, отколкото ловно. Всъщност всяко негово разследване в тази област беше повече „полицейско“; пушката, която носеше на гърба си, беше пушка на пазач и на миротворец, а не на ловец; тази пушка щеше да бъде използване само срещу злочинства и безредици, за отбрана срещу звяр или браконьер. Вълк или чужда пушка, за Кули беше едно и също, все нарушение. Но той си имаше една своя идея, а именно че неговите горски въпроси със зверовете и хората са все ловни работи, докато истинските полицейски въпроси засягат само градовете и някои злини на тамошните хора.

През изтеклото лято на настоящата 1925-а година в Прелунчи бе дошъл младият господин Питу, синчето на един от господарите, за да се сдобие с първия си трофей от елен. Докато мързелуваше в ловната къща, младият господин Питу четеше някакви книги. Две от тях: „По следите на кралския тигър“ и „Престъпление в Чинчинати“ младият господин Питу подари на Кули. Горският пазач ги прочете с най-голямо удоволствие и остана с убеждението, че и той е надарен с достойнствата на детектив. Макар да прилагаше тези си достойнства само в земите на своя малък свят, Кули тайно си мечтаеше да ги използва ако не в някой американски град, то поне по земите на Трансилвания, в саския^[2] град Себеш. Тук, в гората, всичко е ясно и се

разчита лесно: само сред много хора и надалеч — та дори и в саския Себеш — странните и объркани неща могат да добият особения характер, за който той размишляваше.

За свое учудване преди два дни Кули Урсаке откри нещо ново, необичайно за гората, която беше под негов надзор: тоест откри нещо объркано и необикновено, нещо от друг свят.

В седловината пред патула още в края на есента бе оставена мърша от стар кон, купена от една кошара. „Господата“ от Сибиу трябваше да дойдат и да стоят на пусия няколко нощи, за да причакат мечката и да я убият. Но грижи и тревоги бяха налегнали техните особи, а голямо зло бе надвиснало над страната по повод изборите за депутати, и затова господата не дойдоха и пратиха хабер на Кули, че ловът им се отлага. Тогава Кули се разбра с бай Тома Оръшану и с Траян Мелинте от Бранище и си поделиха мършата, за да приготвят отровни късове месо за първите вълци, които се появят из техния край. Задните бутове Кули собственоръчно отдели от трупа, на соли ги и ги закачи на куки под покрива на патула, за да съхнат.

Времето беше доста студено и до две седмици господата от Сибиу може би щяха да дойдат.

Зимата настъпи рано, с мразове и сняг. Господата пак пратиха хабер, че не могат да дойдат така скоро... Че ще дойдат към края на месеца — дявол да ги вземе тия избори и всичко!

Преди два дни Кули наобиколи патула и видя, че единият бут го няма. Дълго мисли: кой може да го е взел? Или бай Тома, или Траян. Потрябвал им е за други вълци. Редно беше да му обадят, защото е в неговия участък, но те извършиха деянието, без да го известят. Лошо са сторили, още повече като знаят, че сега той си има такива ядове, каквито и на душманина ги не пожелава. Същия ден привечер срещна и двамата край Изворул Рошу близо до река Фрумоаса. Попита ги, като се мъчеше да се засмее, какво е станало с конския бут.

— Какъв конски бут? — запита бай Тома.

Усмихна се и Траян:

— Кой конски бут?

— Мислех, че не сте забравили — сърдито изрече Никула Урсаке, — че съм окачил два конски бута под тавана на хохщанда. Днес намерих само един.

— Да си призная, и аз видях само един — потвърди Траян, — ама помислих, че го е прибрал Кули, защото си е негово право.

Бай Тома се присъедини към това предположение.

— Щом го е взел тоя, комуто се пада, значи добре е сторил. Само че не ми се побира в акъла защо нас пита.

Урсаке се обърна изумен към тях:

— Аз ли съм го взел?

— Ами че кой друг може да го вземе? — кротко запита бай Тома.

Засмяха се, изпушиха по една цигара и се разделиха. Бай Тома е човек с бели власи, със страх от бога и никому зло не е сторил, лъжа в живота си не е изрекъл. Траян е добър и благ момък, на него Кули може да има пълна вяра. Чете по очите му като в книгите, които има у дома си на полицата. Да му е погодил Траян Мелинте някоя глума? Но щом и двамата думат, че нищо не знаят, не може да има никакво съмнение. Тогава кой може да е взел конския бут?

Бай Тома и Траян подозират него. Ама той знае, че не ходи насън, нито пък е болен от някоя друга лудост. Така че трябва да разследва всички следи и отпечатъци според полицейските изисквания, и не може истината да не излезе на бял свят. Чудна работа ще бъде, ако намери в хохщанда отпечатъци и следи от себе си; защото, ако бяха чужди, щеше да ги види още в деня на кражбата. Наоколо се виждат смесените дири на другарите му, но в самия патул и под тавана не е влизал никой освен него.

Това искаше да разгадае сега Кули Урсаке и се спря за малко, преди да излезе на светло, на поляната, дето беше наблюдателницата.

Както стоеше, пищенето на оглушителната тишина, която отекваше в ушите му, изведнъж секна. Чу ясно, че там на хохщанда става нещо. Някой като че се приближаваше бързо и крадливо. Мекото шумолене по снега — фъш, фъш — потвърди подозрението му, че човекът, който беше взел бута, отново е тук.

Щом не бяха бай Тома и Траян (държавните горски пазачи не ходеха из този район), щом не беше и той самият, тогава кой дявол можеше да бъде тук, из тоя пущинак между Прелунчи и Валя Маре? От дъното на пролома, където река Фрумоаса си бе издълбала легло в скалите и където минаваше пътят, дотук с години не се мяркаше чужди лик. Освен пазачите на дивеча, никой нямаше път насам. А нагоре по течението на Фрумоаса, на часове разстояние по този друм, нямаше

постоянни селища; само няколко кошари на два дни разстояние по пасбищата на Пътру и Шуриан. Надолу по долината също трябва да вървиш часове наред, докато видиш две-три къщи край река Тъу, и други дълги часове, докато стигнеш едно село, което се нарича Шугаг. През лятото по бреговете на Фрумоаса изникват станове на лазуренци и капълнарци, които работят по бентовете, те освобождават дънерите и дърветата от плаваците и ги пуцат по работливата река надолу към полето. Пак по това време нагоре и надолу плъзват поенарци с овцете и кошарите си. Но сега по долината нямаше никой и пуцинаците отново бяха във властта на зимата. Кой безумец, забавил се в някоя кошара, или някой загубил се от Тъу може да се е изкачил дотук, до скрития сред горите и неизвестен никому патул? Да е някой от нашите селяни? Какво ще прави той с това конско месо? Де се е чуло и видяло наши хора да ядат такова месо! Няма ли си хората в тази страна какво да ядат, та ще търсят месо от мърша в тази пустош? И то в пустош, за която не са чували и в която не са стъпвали никога? Само някой окаян, циганин може да вземе тоя вмирисан бут от кон, умрял от старост. А циганин по тия краища, откак хората се помнят, не са виждали. По-надалеч от Шугаг тези чергарски селища не смеят да навлязат в долината на Фрумоаса. „Няма кой да е, ще отсъди всеки полицаи“ — усмихва се за миг Кули. „Този хохщанд е същинско скривалище в затънтената гора и само трима души го знаят. Друго не може да бъде. Един от тримата съм аз, а аз съм тука. Вторият е бай Тома, беловлас и порядъчен човек. Третият е Траян, млад момък, ерген, без грижи и без ядове. Виж, той може да стори някоя глума, не знаейки, че сърцето на Кули, неговото клето сърце, е почерняло от мъка.“

Докато мислеше всичко това, пазачът продължаваше да върви напред с леки, безшумни стъпки. Пушката висеше на мястото си, на лявото му рамо; нямаше какво да прави с нея. Но с дясната ръка смъкна зелената си шапчица, украсена с пискюли от косми — по модата на трансилванските горски пазачи, — и реши да се покаже изведнъж пред наблюдателницата и да поздрави Траян като важен господин.

— Здравсти, приятелю!

Въпреки всичката отрова от тревогите и ядовете, които от няколко дни носеше в душата си, Кули не можа да сдържи усмивката

си при мисълта за такава победа.

Само след миг излезе на пътеката пред хохщанда. На двајсет крачки отвъд бялата ивица на снега се издигаше патулът, подпрян между два стари бора, с посипан с борови клонки чардак. Към него водеше стълба. Кули не свари да изрече поздрава си: „Здрасти!“ Да видиш чудо! Коскоджамити мечок, увиснал на стълбите, се изкачи стъпало по стъпало на чардака и протегна едната си лапа към конския бут, докато с другите лапи се държеше за стълбата. След като хвана с едната лапа месото, протегна и другата и с цялата си тежест откъсна плячката си от ченгела и се спусна с нея на земята от седем метра височина. С изумителна ловкост подлият крадец извърши всичко това. После тръгна с клатушкане нагоре по стръмното, търколи се в снега като чувал, притисна с дясната лапа месото до гърдите си, зави към урвата и на два пъти подхвърля задницата си нагоре, като че ли правеше знак на Кули и отговаряше на поздрава му. Кули се бе вцепенил с шапката в ръка.

Господ да го убие хайдукът му с хайдук! Я виж ти какво ѝ е дошло на ума на тая проклета мечка!

Когато се изправи в снега и притисна с дясната си лапа конската кълка до гърдите си, мечката свари само с едно око да зърне пазача. Погледна го накриво, но нямаше вид на изплашена. Сякаш бе дошла да вземе нещо свое. А да си кажем правата, това месо за нея бе приготвено.

— Мрр-рр-б-бр-р-р! — чу се откъм урвата отвъд гъсталаците.

— Значи, тъй, а? Не стига, че ми задигаш месото, ами отгоре на туй ме и псуваш? — отправи към нея въпроса си пазачът.

Погледна се, видя шапката в дясната си ръка и с яд я нахлупи на главата си.

От един боров клон закряка сойка.

— И на теб ли ти е смешно? — сопна ѝ се Кули.

Без много да му мисли, пламнал изведнъж от гняв, горският смъкна пушката от рамото си и дръпна предпазителя. Прекоси решително осветената поляна, заобиколи наблюдателницата и потърси следите на мечката. Следите бяха пред него. Намери и по-стари, отъпкани с обуца. Спусна се в урвата под малинака и тръгна подир пресните, синеещи се следи на лапите. Дяволът му неден бе подтичвал на три крака по склона. На едно място се бе спрял: трябвало му е

нещо, в което да сложи краденото. Но нали не носи торбичка на хълбока си — бил е принуден да продължи пак на три крака. Добре вървеше и на три крака, но се движеше криво и с куцукане, с лявата лапа напред. Главата си държеше все към билото, а задните крака все към урвата. Оттук мине, оттам заобиколи. Прекоси потока, спря се до един извор, пи вода от вирчето. Зави зад една бляскава канара. Изкачи се на чуката направо през стръмното. Кули следеше с голямо внимание и любопитство стъпките на крадеца.

Когато мечката се изкачи на чуката, Кули се изплю:

— Пфуу, дявол!

Мартин^[3] беше там, под един кремъчен зъбер. Пак обърна за миг само едното си око и изчезна, без да изпуска парчето конско месо.

— М-р-р-б-р-рр!

Сякаш продължителен тътен се търкаляше, затихваше и гаснеше по стръмната урва, където се бе сурнала мечката. Кули се спря. Направо по-нататък не можеше да се върви. Трябваше да се заобиколи надолу чак към потока и оттам да се изкачи отсреща, за да разгледа следите на кривите трикраки скокове. Каква полза?

Под него в дълбоката урва се виждаха няколко открити ивици земя — снежни ленти сред горските гъсталаци. Кули откачи от хълбока си бинокъла и дълго гледа двата ската на оврага и дъното му. Там, в дъното, край млада борова горичка стояха четири кошути с неподвижни уши и глави. До тях еленът — клонатите му рога се отразяваха върху бялата стена на ската. Намираха се на около хиляда и петстотин крачки от него. Те изведнъж се раздвижиха и на скокове се втурнаха нагоре, право към черната стряха на гората. Значи, мечката вървеше към тях. Кули продължаваше да гледа с бинокъла около мястото, където бяха стояли кошутите. Мечката не се показа. И все пак там някъде наблизко като че ли имаше едно око, което косо, дебнешком гледаше назад.

Горският се почеса нерешително по главата. Потърси наоколо някакви опорни точки, за да различи мястото, където се намираше. Не можеше да разбере къде е попаднал. Слънцето клонеше на запад, светлината гаснеше. Между тази лилава белота на снега и мрачната зеленина на боровите гори, озарени от слабия светлик на залязващото слънце, се зараждаха нови образи с непознати очертания.

Бе започнало вече да се смрачава и околността като че ли плувна в теменужни пари, а Кули продължаваше да стои на едно място и да мисли и премисля. По едно време се раздвижи. Изкачи се малко по-нависоко и му се стори, че позна посоката за връщане. Тръгна бавно по една пътека, спусна се в една вдлъбнатина. Тук имаше старо блато, дето се къпеха глиганите.

Сега нямаше никакво съмнение; пътят му беше познат, но беше много далеч от Прелунчи. Откъде бе минал? Кога бе успял толкова да се отдалечи? Та той бе прекосил наистина страховити места. Като че ли бе излязъл от някаква невидима порта, за да стигне дотук. След като прекрачи прага на тази порта, той изведнъж бе стъпил в неизвестното, бе навлязъл в непознат свят.

Тук имаше нещо. Появила се бе една мечка, ама не обикновена мечка. Погледът, с който на два пъти го бе стрелнала, беше по-умен, отколкото на човек. Този поглед наистина го бе подмамил и повлякъл в едно безсмислено преследване. И сега на свечеряване изведнъж се озова най-малко на три часа път от дома си. А от блатото на глиганите около него се надига влажна мъгла!

Мракът настъпва бързо, като че ли сажди се сипят над снега. От урвите нагоре по хребетите пълзят мъгли. До него достигат мъглите от урвата вдясно, обгръщат го и мъглите откъм потока вляво. Ако Никула Урсаке не беше човек с трезва мисъл, щеше да изпадне в плен на пуството, с които са пълни главите на простите хора.

Не е било мечка това, което видя — макар да имаше външността на мечка; друго е било, чието име е опасно да се произнася в тоя час.

Не, не, няма съмнение, че онова е било мечка, че това е мъгла; че между мечката и мъглата няма връзка. Суеверията на всички планинци, от които той произхожда, го подканят да бъде внимателен. Да направи кръстния знак с езика си; да не поглежда назад.

Кули бе смел и мъжествен по природа. Неволите, които от известно време го преследват, прибавят в душата му и упорство. Той се спира внезапно и се обръща с лице към долината, от която бе дошъл. Мъглите се носят бавно подире му, стремейки се към върховете. В тях има нещо живо, макар гората да изглежда потънала в каменния сън на планината. Наблизо сред движещата се мъгла се чува глухо, като в пух, крясъкът на бухал. Съвсем се стъмнява. Бухалът се обръща натам, където бе залязло слънцето, и се скрива в хралупата си.

На запад не се вижда никаква светлина; в мъглата се бяха стопили и последните зари на деня, които все още мъждукаха във висините. Друг път по това време все още се виждаше околността. Сега всичко чисто потъна в мрака и отгоре изплува всичко черно и нечисто. Ако не внимава, може да загуби пътеката.

Кули Урсаке се улови, че ръмжи като мечката. Отровата на мъката му кипеше в него. Вчерашните и днешните случки го бодяха като тръни. Не му харесваха думите, които размени с другарите си. Не му харесваше срещата с тая дяволска мечка — то не беше мечка, беше по-скоро самият дявол; не му харесваше най-вече начинът, по който се беше заблудил, като че ли беше чужд човек в тая гора. Не му харесваше, че се бе забавил.

Сега майка му — стрина Флоаря — всеки миг завира нос в прозореца и си приказва сама, и се притеснява, задето той закъснява. „Винаги така прави Кули!“ Един-единствен път ще му се случи на Кули да закъснее, един-единствен път от толкова години, откак е дошъл в Прелунчи — а старата го гълчи и мъмри в себе си: „Винаги така прави Кули!“ Едничък син й е, а се нахвърля да го хока за щяло и нещяло. Един-единствен път ще закъснее Кули заради тая дяволска мечка — и това значи, че всякога на патула е идвала мечка и всякога Кули закъснява на една пътека, където всякога пада гъста млечна мъгла!

Какво им става на тези жени! Всички са еднакви — и стари, и млади. Имат си свои особени приказки и свои хитри сметки.

Сега, виждайки мислено майка си как кръстосва от прозореца до огнището и от огнището до прозореца — какво ли пък си казва другата, която лежи болна от дванайсет дни?

Другата, Ана, която лежи болна от дванайсет дни и не иска да оздравее, тихичко се вайка и мята под губера.

— Оох! Оох! Още го няма Кули. Не се ли вижда да идва, мале?

— Не се вижда, чедо!

Какво са се захванали те с него? Имат си от всичко в килера и на тавана. Насечени дърва имат, брашно също. Сланина имат, яйца имат, мляко имат, птици имат. Защо непременно им трябва и Кули? Да бъде и Кули там, до огъня, за да го гълчат и двете. Кога щял да отиде Кули да доведе доктор?

— Мари невесто, ти си се побъркала. Къде да намеря доктор?

— Мале мила! Трябва ми доктор! Инак ще си умра.

— Тука, невесто, доктори няма. Тука има други работи. Мога да ти докарам един елен или един глиган, ама доктор откъде?

„Тоя път — размишлява Кули — виждам, че мога да ѝ докарам една мечка, ако тази мечка не е нещо друго. Ама, види се, на нея ѝ трябва това друго. Жена, на която господ е дал от всичко, хубав дом, добър мъж — не иска друго, а търси рогатия и опашатия!“

И двете — и майка му, и жена му — от четири дни са го заяли. Особено като настъпи часът на треската следобед и Ана започне да диша учестено и да отхвърля завивката, стрина Флоаря започва да се вайка към някого, който не присъства:

— Леле-мале, такъв мъж не съм виждала и такова дете от мойта кръв не съм очаквала. Жена му умира, а той нищо не казва.

— Какво да кажа, мале? Какво ми е на сърцето, един господ знае. Какво да кажа?

— Кажи две приказки поне.

— Какви приказки да кажа?

— Кажи две приказки, дай акъл, мъж си.

— Какъв акъл да дам? Какви приказки да кажа? Ти много повече разбираш от тия женски работи. Ана е родила като всяка невеста; ти ѝ бабува, като да ѝ бе майка. И сега, вместо вече да стане, както ѝ е отредено на жената след раждане, виждам, че не върви на добре, че има треска, отпада и слабее; какво мога да знам аз? Или бог ще се смили и ще ѝ даде сили да надвие болестта, или пък аз съм дошъл на тоя свят само за мъка и неволи.

Стрина Флоаря мълчи известно време, после се обръща:

— Ами с илача какво направи?

— Нали ти казах, мале? Изпратих хабер на един човек в Шугаг. Тоя човек ще иде в Себеш и ще го донесе.

— Кога ще стане това?

— Знам ли аз? Смятам, че до неделя ще го донесе.

— Ехе-е, драги ми Кули, до неделя може да си отиде един човешки живот, като да не е бил.

Пак замлъква. После поклаща глава и почва сама да се чуди и мае:

— Каква ще да е тая дума треска? Види се, някоя нова болест?

— Мале — усмихва се тъжно Кули, — треската е огница.

— Тогава кажи й както трябва, чедо. Инак в къщи ще имаме две болести вместо една. Едната, дето я имаме, не ме радва, а пък ако са две?

Женски приказки. Откак е принуден да стои вкъщи повече време, отколкото се полага на един мъж като него, започва да опознава тази тяхна неуморна слабост.

Право да си кажем, не е слабост, а сила, която те държи и не те пуца.

Ана обръща запотеното си чело и хубавото си лице:

— Мале.

— Какво има, чедо?

— Как го каза Кули? Каква приказка рече той? Някаква приказка като ония, дето ги пише по книгите?

— Не помня. Много неща има по тия книги, ама не всичко е хубаво. По-добре ще стори Кули, ако вземе от полицата нашия часослов. Да прочете някоя молитва.

— Ами че нашият Кули не е поп, мале.

— Зная, чедо, ама по-добре щеше да бъде, ако беше поп.

Чудна работа! Кули не разбира защо е щяло да бъде по-добре, ако е бил поп. Изпълнен с недоумение, той се оглежда, грабва клещите, захвърля ги настрана и изпъшква, като да се напъва под голям товар. Стрина Флоаря го гледа изпод вежди.

— Призля ли ти, Кули?

— Не, мале, добре ми е.

— Тогава си сърдит и не можеш да си намериш мира ли?

— Не разбрах, мале, защо е трябвало да бъда поп.

— Веднага ще разбереш, чедо мамино. Ако беше поп, сега щяхме да се намираме в някое село. Ако пък бог благословеше да бъдеш протопоп, щяхме да живеем в град. И сега щяхме вече да имаме церовете. Щяхме да имаме и доктор.

Кули не сметна за редно да добави нещо. Болната се разсмя.

— Не, мале, Кули нямаше да ми харесва с брада. Нашият Кули се бръсне всяка заран и мен така ми е драг на сърцето. На мъжете със зелени очи им отиват само мустаци. На мен не ми харесва да бъде нито поп, нито митрополит.

— Така ли? — сопна се старицата. — Тогава стой тука в тая дивотия без церове и без доктор.

Ана въздъхна дълбоко и погледна мъжа си с любов.

Горският се спира. Иска му се да се измъкне от тези мисли, иска му се да се измъкне от мъглата.

А мъглата е толкова гъста! С нож да я срежеш.

Да я срежеш с някоя ругателна дума! По никой начин не можеш да се изплъзнеш от нея. Тя е като неговата черна мъка, която го е завладяла и от която не може да се изтръгне, колкото и да се мъчи. В какви висини да се въздигне! В какви глъбини да потъне?

Засега стиска в себе си силата, която все още има и която усеща като трън на мястото, където е сърцето, и желае само едно: да стигне в Прелунчи. Да стигне там, да отвори със страх вратата, да види дали неговата Ана все още е жива и после да се отпусне на малкото столче до огнището и да се запита: „Докога? И защо?“

Спира се изведнъж — може да обърка пътя. Ще трябва да почака докъм полунощ, когато навярно мъглата ще се вдигне към звездите или ще се спусне по долините. Под влагата, която го обгръща, усеща, че се изпотява. Горещи капки оросяват челото му. Пустошта се е стеснила, гъстият див лес сякаш се е свил на купчина, пътеките са свършили, звуците угаснали.

Напразно би викал. Напразно би стрелял. Звуците отекват на сто крачки като пукот на съчки. Не знае вече колко време е минало, откак се е заблудил. Търси кибрита си, запалва една клечица, бърка дълбоко под дрехите си, за да извади големия и тежък никелов часовник и да види колко е часът. Запалва и втора клечка кибрит.

Часът е едва седем. Затваря очи, отваря ги, нищо не вижда. Пристъпва две крачки напред; добре поне, че не е затворен между скали. Спъва се; там, надясно, е може би урвата. Пипа наоколо си, докато усеща на дланта си кората на един бор. Кляка. Може да събере няколко сухи клонки и да запали огън.

Изведнъж застава нащрек. Сърцето му забива лудо и го пробожда; то е като кълбо от тръни. Чува пред себе си — звукът сякаш идва откъм хълма — тихо шумолене в мекия сняг. Фш-фш! Може да е лисица. Може да е вълк? Извива се, хваща пушката за дулото. Надава див рев: кълбото от тръни се премества в гърлото му.

Фш-фш-фш! — чува се до краката му.

Махни се, дявол! Та няма да е мечката я!

Нещо хвана ръката му. Усети студенина по опакото на дланта си. И в същия миг целият потръпна от радост. През мъглата, душейки дирите му, бе пристигнала Видра, неговата ловна хрътка, която търсеше следите на ранените елени.

— Ти ли си, Видра?

— Аз съм — изскимтява хрътката, подпира се на хълбока му и затърсва лицето му с изящната си остра муцуна.

— Да, да — казва Кули, — изкачила се е чак дотук и ме позна. Кой те пусна, че да дойдеш подир мен? Покрай някои свои кусури тая моя майка има и твърде много мъдрост и предвидливост. Като е видяла мъглата, те е пуснала от затвора ти и те е накарала да ми помиришеш дирите.

Хрътката го потупва с опашка по обущата.

— Целувам ти ръка, мале — тихо и радостно казва Кули Урсаке.
— Добре ми дойде този път.

Измъква от чантата си каишката на хрътката и я закачва на нашийника ѝ.

— Хайде да си ходим в къщи, Видра — подканва я той.

Видра потегля каишката назад, в посока, откъдето бе дошъл Кули. На Кули му се струва, че трябва да вървят точно на противната сбрана. Но Видра по-добре познава пътищата. Тя е подушила дирята му, стигнала е до него и сега го води все напред. В гората нощта е същинска измама; а мъглата двойна измама.

Върви доста бързо, воден от кучето. Радостта, която така неочаквано го обгърна, също така бързо го напусна, защото в душата му се промъква друга тревога.

Стрина Флоаря навярно е пуснала кучето, когато архангелът е развял крилете си над къщата в Прелунчи, отнасяйки със себе си и последната въздишка на болната заедно с душата ѝ.

— Господ да се смили над нас... — шепне Никула Урсаке.

Прехвърля каишката на кучето в лявата си ръка, а с дясната се прекръства.

Щом направи светия кръст, и пред очите му сред гъстата мъгла пламна звезда сред черен кръг. Кучето се разлая към светлината на ловния дом.

Ето я оградата от летви и купата сено от лани. Пристигнал е. Ускорява крачки. Влиза. В пруста се изтърсва от снега, бузите му пламват и огнени езици сякаш лизват слепоочията му. Щом хваща дръжката на вратата, и стрина Флоаря му отваря.

— Добра вечер, мале.

— Добро да ти е сърцето, сине. Влез.

— Какво е станало?

— Леле-мале, какво искаш да стане? Нищо лошо не е станало, слава богу. Какво гледаш така изплашено? Да не те е слетяло тебе нещо лошо? Да не си паднал? Да не си се загубил? Доста се забави. Бяхме угрижени. Защо мълчиш? Говори бе, човек. Всякога така правиш.

— Аз ли?

— Ти ами. Попитах те. Боже господи, Исусе! Отговори де.

— Какво да отговоря?

— Каквото те питам.

Кули смъкна от себе си дрехите и ги пусна край огнището. Остави Видра да стои до него.

— Видра дойде да те търси ли?

— Да, дойде да ме търси.

— Сине, на теб ти има нещо.

След като дълго си търка очите и слепоочията и три лице и чело с ръкав, Кули се отправи към постелята в дъното.

На масата под полицата и иконите гореше лампа. Нейната светлина слабо достигаше до лицето на Ана. От тази сянка Ана му се усмихна.

— Мама се тревожеше за теб — рече му тя. — Казва, че във имало мъгла. Аз не се тревожех. Ти си познаваш пътеките, можеш и със затворени очи да се оправиш. Познавам ги и аз, нали са нашите места, където сме били заедно.

Той не отговори. Гледаше я внимателно. Стори му се, че е по-добре, отколкото когато я остави. Изглеждаше весела; но той разбра, че това е повече възбуждение, отколкото веселост.

Попита я тихо:

— По-добре ли си тая вечер?

— По-добре съм, Кули. Как наричаше ти огницата? Треска, нали? Днес по-малко ме държа.

Гласът ѝ обаче беше отпаднал; говореше кратко, с почивки.

— Щом треската е била по-слаба — оживи се той, — тогава е добре.

— Така смятам и аз, Кули. Мама дума, че можем да тръгнем.

— Къде да тръгваме?

Стрина Флоаря се намеси:

— Слушай, чедо, не се уморявай и недей приказва. През целия следобед все си приказвала. Кажй ѝ и ти, Кули, да почине. Ако утре заран няма мъгла, ще можем да се спуснем.

— Къде? — запита втори път Кули, като повиши глас.

Гледаше ту едната, ту другата.

— Ти, сине, не си на себе си — пресече го старата и го изгледа недовошно. — Питам те какво ти е, ти не отговаряш. Говорим ти ясно, ти не разбираш. Къде можем да отидем освен там, където трябва. Тук, в тая пустош, Ана ще си умре; казах ти и вчера, и завчера. Ти не искаш да разбереш; всякога си бил такъв. Щом е дума церовете да дойдат в неделя, а докторът никога — стана ми ясно. Ама аз не искам така; това момиче има още дни; а щом и светата Дева ѝ се е явила насън, значи, трябва да тръгнем.

— Светата Дева ѝ се е явила насън ли?

— Да, в четвъртия час след пладне тя изведнъж потъна в дълбок сън и се успокои. Когато се събуди, ми разказа как ѝ се е явила насън божията майка и ѝ направила знак с ръка да тръгне надолу.

— В четвъртия час?

— Да.

— В четвъртия час и на мен ми се яви знак в една урва.

— Какъв знак, каква урва. Не ми приказвай ти за твоите работи, когато в къщи си имаме по-голяма грижа. На мен ли ми се чини тъй, или ти не искаш да слушаш?

— Слушам, ама не разбирам къде трябва да отидете. Да не сте намислили да отивате чак в Себеш, в болницата? Дотам има шейсет и повече километра.

— Да, Кули, точно така, както ни е заръчано. Не зная колко километра са, ама ще отидем.

Сякаш някой блъсна горския, той се отдръпна крачка назад, но измъченото му лице изведнъж се разведри и по него се изписа болезнено упорство. Примигна бързо и реши:

— Тогава тръгваме.

Също така можеше да каже, че отива да се хвърли в кладенец. Слепоочията му пак затуптяха като под лумнали пламъци.

— Ще я загънем добре, да ѝ е топло — продължи майка му с меден глас, — и ще я настаним добре в шейната. Радваме се, че ѝ е минало онова, дето го казваш. Аз ще взема детето; ще се загъна в китения клашник и ще го държа в ръцете си. Времето не е много студено. Конят е добър. Ти ще стоиш прав пред нас. Ако тръгнем утре заран, вечерта ще бъдем вече при хората.

— Да, така е — съгласи се спокойно Кули. — Ама с нейната болест няма ли да я измъчим и уморим?

— Няма да се умори, Кули. Бог ще ни помогне.

— Какво ще правим с кравите?

— Ще ги оставим на грижите на ратая.

— Какъв ратай може да бъде едно десетгодишно дете?

— Може, може; я не е на десет, а на единадесет години; взехме го от майка му и баща му за ратай и му плащаме. Даваш му дрехи и опинци, калпак и ямурлук.

— Ами ако мъглата не се вдигне?

— Ще се вдигне; утре заран е заръчано време.

Кули замълча; в душата му кипеше гняв срещу такива глупости, а в същото време се заинати, решил, ако трябва, всички да загинат, все едно, че е настъпил краят на света.

Ана въздъхна:

— Кули, искам да отидем.

— Пригответе се! — ожесточено рече горският и се огледа замаян наоколо си.

Така е. В едно корито зад пещта, плътно повито в пелени, лежеше едно тринайсетдневно пеленаче, което стрина Флоаря непрекъснато наглеждаше и хранеше от една сукалка. Колкото пъти това пеленаче биваше изнасяно на светлина, толкова болната сякаш го приковаваше на едно място с големите си като черни цветя очи. Кой знае дали тези очи щяха да доживеят да видят детето да си играе на слънце по поляните на Прелунчи. Миналото лято бе твърде далеч, още по-далеч е слънцето на идното лято. Бездна от мрак се е спуснала около тях.

Стрина Флоаря пристъпва с присъщата си решителност и оправя пламъка на кандилото под иконите. Между цветните образи там има един, който прилича на Ана, на сегашната Ана, която обръща очи нагоре, сякаш гледа към небето. Но тя търси него, Кули. Бои се да не го загуби.

От него погледът ѝ се премества и обхожда цялата стая, покрита с китеници, покривки и пешкири. Със сладост бяха изпълнени дните, прекарани с Ана. Долу, в село Лаз, бяха младували те двамата, а от една година и два месеца я бе довел тук, в планината.

Кули се отправя към вратата, за да излезе. Задушава се. Спъва се в долния праг, удря челото си в горния.

— Леле, Кули! — мъмри го стрина Флоаря. — Капнал си от умора и за сън.

— Не! — отговаря той и излиза.

Ловджийското куче тръгва подире му, за да го пази.

— Остани тука, дявол да те вземе! — заповядва той сурово.

Блъска вратата и затиска опашката. Видра изскимтява пронизително. Стрина Флоаря махва отегчено с ръка. Сиреч: „Додея ми! Все тъй прави този Кули.“ Болната се смее малко накриво; свекървата я поглежда крадешком.

Кули отива в обора при коня и кравите. В кухнята до обора спиратаят. Какъв ти ратай на единайсет години? Та Йон Безарбарза е само на единайсет години, а вече слугува, както си му е редът според силите си. Дои кравата, впряга коня, цепи дърва, носи вода. Всичко върши бързо и чевръсто и обича земята да кънти под стъпките му. Стрина Флоаря се оплаква, че много ядял.

— Нека яде — смее се Кули, — да му дойдат сили. Лятоска ще се бори с едногодишната мечка от Варовата урва.

Яде добре, отива, връща се, блъска, тръшка, сменя калпака си и чорлавата му коса щръква. Кули обичаше да му подвиква: „Ей, Безарбарза!“

Само по името се познава какъв страшен човек ще стане. Кули дори не знаеше, че това име е от времето на цар Децебал.

Извади в тъмното цигара от табакерата си и запали кибритена клечка. Видя кравата и юниците, които преживяха върху постелята си. Конят беше прав; обърна глава и изпръхтя: „Хрр! Хрр!“

Дръпна вратата зад себе си, затвори я и се наведе към съседния прозорец.

— Безарбарза!

Отвътре веднага се чу шумолене и Безарбарза показва рошавото си кече на прозореца.

— Слушай, Ону — заповяда му Кули, — когато се зазори, Мургу да бъде впрегнат и шейната пълна със сено. Чу ли?

— Чух. Ще го сторя! — отговори слугата.

Отдръпна се от прозореца и си легна в леглото до печката. Склони глава и веднага заспа.

И наистина мъглата започна да се разрежда — забеляза горският. Дълбоко в гората му се струваше все още много гъста. Но пред къщата се бе разсеяла. От повърхността на синкавия сняг нагоре пълзяха призрачни сенки. Те се въздигаха известно време, после се спущаха към долината; над тях тегнеше леденото безмълвие на висините.

В душата на Кули тлееше гняв, примесен с отвращение. От този гняв му се гадеше като от отрова, а не можеше да се освободи от него; бе толкова замаян и смутен, че от полицейската мисъл, с която тъй се гордееше, не бе останало нищо. Ожесточен и заинатен, се съгласи с намисленото от жените пътуване, само и само да види какво може да се случи на този свят, дето не се е чувало и виждало; и колко ядове могат да стигнат един кротък човек като него; и най-вече да се види как жените непрестанно те задяват и ядат, та човек губи и търпение, и здраве, и всичко.

Но кога влезе в къщи и седна на столчето до огнището, запалвайки втора цигара? Хрътката стана от мястото си в ъгъла, дойде при него и сложи муцуна върху коленете му. Стрина Флоаря бе легнала до детето. Ана бе задрямала.

Кога стана всичко това? Колко време се бе бавил вън? Откога стои тук? Губи му се някое време, което не знае как е прекарал. Стенният часовник, окачен между прозорците, показва два часа след полунощ. Махалото отмерва забързано: тик-так.

Гледа на всичко, което е наоколо му, като на видения, и затваря очи. Жарта проблясва в крайчеца на окото му. Така примигна към него и мечокът в урвата, само с едно око.

Стрина Флоаря го разтърси за рамото. Разтърси го втори път; бе клюмнал до огнището. Едва когато го разтърси за трети път, той въздъхна. Стресна се, обърна глава и скочи на крака посърнал.

Всички мисли и тревоги бяха в него; от нищо не бе се освободил. Все така ожесточен беше, но знаеше какво трябва да прави.

— Няма ли да кажеш най-после какво смяташ да правиш? — попита го колебливо стрина Флоаря. — Все така ли държиш непременно да тръгнеш?

Отчаян, той се озъби:

— Аз ли държа непременно да тръгна?

— Ами че кой?

Отново запали цигара. Запита спокойно:

— Готови ли сте?

— От един час чакам — обади се Ана. — Жал ми беше, като те гледах как спиш, и не исках да те будя.

Тя беше облечена, сресана и забрадена и чакаше, облегната на възглавниците.

Стрина Флоаря замърмори нещо неясно и се засуети из къщи да търси сума ти неща из всички кътчета. Навремени се спираше и охкаше. И пак започваше да търси, забравила какво я боли; после отново се вайкаше.

Кули наплиска очите си и изплакна устата си, за да премахне горчивия си вкус. Навлече дебелото палто, подплатено с агнешки кожи, и излезе решително, като потропваше. Ловджийското куче го последва. От килера взе дебелия клашник, който трябваше на старата. Върна се в стаята и го метна до огнището. Кучето пак се запречи в краката му.

— Ти искаш да тръгваш, а Видра не дава — накриво се усмихна стрина Флоаря.

Горският не благоволи да отговори на подобна забележка. Отровните мисли и горчилката все още кипяха в него, а не бе настъпил още часът да излее гнева си.

— Винаги е такъв Кули — въздъхна старата.

Синът ѝ излезе, само обърна към нея посърналите си очи.

Шейната бе изтеглена пред вратата, конят Мургу впрегнат. Времето беше меко и ведро.

Ратаят Йон Безарбарза се въртеше чевръсто наоколо, трупаеше сено, постилаше внимателно черги. Тропаше с тежките си високи

обуца, от време на време прокарваше юмрук под носа си, обръщаше живо очи към господаря си, очакваше да му каже нещо. Разбираше, че господарят му се намира в лош час. За да няма нито един миг свободно време и за да не се получи някаква празнина, в която гневът на горския би могъл да се разрази, Безарбарза изтича бързо в къщи да помогне на жените да излязат.

— Чакай да дойде и господарят ти! — остро му кресна стрина Флоаря.

Безарбарза не се стряскаше от такъв крясък. Старата винаги бе добра с него.

— Свари ли мляко?

— Сварих.

— Изпи ли две канчета?

— Не. Изпих само едно.

— Тогава изпий и другото. Тури повече сено на кравите и след като ние потеглим надолу, изтичай до Бранище, за да им кажеш, че сме тръгнали.

— На кого да кажа? На чичо Тома ли?

— Когото намериш.

— Тогава ще кажа и на Траян. Какво да им кажа?

— Само толкоз ще им кажеш, да дойдат тук да наглеждат, че ние отиваме чак в Себеш.

— Хе-хе! Себеш е далече.

— Далече-недалече, ти да сториш каквото ти казвам.

— Добре, ще сторя всичко, нали за това съм тук.

— Така, ще им кажеш, както ти сече пипето; изнеси клашника, аз идвам с детето.

Влезе и Кули, за да помогне на Ана. Но тя се опита да върви сама. Кули обхвана раменете ѝ с ръка и погледът му омекна. С другата ръка я хвана под коленете и я вдигна на ръце. Тя се притисна до него. Кули усещаше тупането на сърцето ѝ едновременно е тиктакането на стенния часовник. Часовникът биеше малко по-бързо и много по-силно. Със свободната си ръка болната се прекръсти три пъти към кандилото. Тя се надяваше да оздравее. Но беше твърде лека в ръцете на този, който я носеше.

Щом я настани в шейната и я зави с чергите, Кули се върна в стаята и спря стрелките на часовника.

— Спря стрелките на часовника — тайнствено каза Безарбарза на стрина Флоаря.

Тя сви горчиво рамене. Поведението на Кули беше съвсем непонятно, както и това прибързано тръгване на ранина. Ратаят рече: „Хм!“ После сложи пушката в шейната, забучи камшика отпред на шейната, изтича да си вземе калпака, нахлупи го върху непокорната си коса, потърси тоягата си в един ъгъл и бързичко закрачи по пътеката към Бранище. Така между него и господаря му се запази мир; не даде време на градоносните облаци да се изсипят.

— Напоих кравата и юниците — извика той от края на поляната. — Сложих в шейната пушката и камшика.

Кули обикаляше около шейната и я нагласяваше.

— Какво вика оня лудньо?

Стрина Флоаря понечи да му обясни, но той не я слушаше.

— Ей, настанихте ли се? Или още ще ви чакам?

— Леле, синко, как само ни се сопваш!

— Приказвам както трябва; няма какво да чакаме повече. Срещу мен се е надигнала някаква омразна сила.

Стрина Флоаря замълча, твърде изумена и изплашена от думите му.

Вратите бяха заключени и на голямата къща, и на кухнята, и на обора, но без катинар. Те си имаха едно майсторско резе отвътре, което можеше да се отвори с дървен гвоздей от човек, който им знаеше чалъма, но то не беше много нужно, защото в тези пущинаци и най-вече по такова време нямаше никаква опасност от крадци.

Кули дори не погледна какво оставя назад и подкара коня. След като излезе на тесния път, забеляза, че Видра върви след шейната. Спря коня и нададе такъв страшен рев, съпроводен с една най-неочаквана ругатня, че кучето подви опашка и бързо се върна в къщи.

Стрина Флоаря закри уста със забрадката си. Болната се усмихваше; сякаш някаква нова сила бе бликнала в нея; бузите ѝ бяха поруменели.

Около половин час шейната се носеше доста бързо. Конят пръхтеше в утринната хладина, а изгревът бе увенчал със злато горските далечини. Пътят стигна до едно урвесто място. Кули слезе с

морни движения и хвана Мургу за оглавника. Води го до една низинка. Отвъд тази низинка имаше натрупани буци лед. Скоро стигнаха до един разлив и меки мочурища. Кули сърдито подканваше коня и непрекъснато го пошибваше.

Стрина Флоаря не можа повече да търпи и заприказва:

— Ти няма ли да се качиш в шейната, сине?

— Няма да се кача.

— Кули, сине, така вървим много бавно.

— Вървим, както можем.

— Леле, чедо — обърна се тя към болната, — кажи ти на своя човек да миряса.

Шейната се разтресе. Стрина Флоаря изпищя.

— Спри за малко, Кули, да видя какво прави детето.

Кули не я чуваше. Разтърси юздите и побутна коня с рамо. Пътят през тези неравни места и неулегнали снегове го ожесточаваше още повече, а ги и слетя именно това, което бе очаквал. Именно това бе очаквал той и сега се усмихваше горчиво на себе си.

Стрина Флоаря се размърда в големия клашник и затърси детето, което леко скимтеше; притисна го пак до гърдите си и го загъна хубаво. После погледна към болната. Божурите от бузите ѝ бяха изчезнали.

— Кажи, чедо, ако трябва да спрем — повиши разтревожено тя глас.

Ана направи знак с очи, че не е необходимо.

Горският се качи в шейната и два пъти шибна коня с камшика.

— По-полека, сине!

Кули замахна с камшика и трети път, и четвърти.

— Ох, боже господи! — завайка се майка му.

Кули замахна с камшика за пети път и се загледа към планината, стиснал челюсти, заскърцал със зъби. Конят пак започна да се спъва в мочурливите места.

Така вървяха около един час, после още един. Към единадесет часа слънцето се скри в мъглата и от север задуха остър вятър.

Когато долината започна да се разширява към голямата река, снежната виелица връхлетя върху тях. Снежниците се сипеха забързано и със съсък се разпиляваха.

Конят се спря и наведе глава. Кули го подканяше упорито. Мургу се противи известно време, като теглеше наляво; горският го шибна по десния хълбок. На едно мостче шейната се раздруса. Мургу се спъна в счупените греди, десният му крак потъна, той се отпусна на тая страна с цялата си тежест. Потрепери от страх, изцвили, направи опит да се измъкне, сви се сякаш на кълбо над дупката, после се изпъна.

Кули скочи от шейната. Част от гнева, който бе замаял главата му, се бе изпарил. Наведе се, напъна се, та чак извика от усилието, и дръпна нагоре ярема. Мургу не се помръдна, само изцвили тихо, някак особено, странно, както никога не бе го чувал. „Счупил му се е кракът в коляното“ — изстена Кули в себе си, без да продума. Освободи го припряно от хамутите и отмести шейната настрана.

Стрина Флоаря слезе веднага, загъна добре детето в клашника и го нагласи на своето място. Приблужи се до коня, за да види отблизо нещастиято. Притисна слепоочията си с длани и се завайка.

— Какво правиш, Кули? Какво правиш? — изкрещя тя изведнъж, отново изплашена.

Кули бе хванал стръката на шейната и я теглеше надолу.

— Къде отиваш бе, човек? Полудя ли?

— Полудях и отивам в Себеш — отговори Кули задъхан.

Широко отворените му страшни очи гледаха втренчено, изпод вежди болната. Ана се бе отпуснала на една страна.

И този свършек беше един от предвидените, който бе проблеснал за миг в смутената душа на пазача. От известно време някаква необикновена сила го преследваше. Без причина тя бе разбила на парчета, като на строшено огледало, неговото настояще, всички щастливи мигове, на които се бе радвал, любовта му с тази девойка, чийто живот бе изтекъл, и сега тя лежеше като захвърлена стара дреха. А вината на Ана се състоеше само в това, че го бе любила и го бе галила, че се бе радвала на слънцето, на гората, на целия свят, който понякога беше толкова щедър и хубав. Разбрал бе той, че от тая родилна треска жената може да се отърве само по някакво чудо. И откакто бе разбрал, че тя ще умре, бе го овладяло някакво роптание, изпълваше го някаква злоба, мъгла го обвиваше, в ушите му пищеше самотата, пустошта го бе сграбила в ноктите си. Душата му бе отровена, гадеше му се, бе смазан и повече не можеше. Идеше му да си

заблъска главата, за да се отърве от всичко — но ожесточението все още го държеше.

— Хаа! — изрева той прегракнало. — Хаа!

— Леле, божичко! Леле, божа майко! Погледнете го, хора, какво прави.

— Хаа! — потресено каза той и разтвори кожуха на Ана.

Ана вече не страдаше, дори вече не се усмихваше.

Сложи ухото до сърцето ѝ.

Това сърце, което бе туптяло за него, бе замлъкнало.

За миг Кули затвори очи. Озъби се. Смъкна шапката си и я захвърли. С престорено внимание и трескави движения почна да рови на дъното на шейната под сеното и под тялото на мъртвата. Извади секирата, която обикновено държеше там.

Стрина Флоаря нямаше вече мира; нейният син ѝ вдъхваше само страх.

— Какво правиш, безумецо? Леле, добри хора, добри хора! — викна тя, виждайки приятелите от Бранище да се показват на пътеката откъм гората. — Добри християни, не го оставяйте, той си е загубил ума. Такъв упорит и зъл беше някога и баща му — бог да го прости! Не можех да го спра, когато избухнеше в ярост. Осем години се борих с него и останах вдовица. Господи, божа майко, останах вдовица, бедна горкана, с този единствен син. Обичах го и го отгледах и в него ми бе надеждата. Не ми го оставяйте да се погуби, добри хора и християни! Тежко ми, на мене, горкана.

Бай Тома и Траян бяха разбрали от Ону Безарбарза, че приятелите им от Прелунчи са пред много тежко изпитание. Сега виждаха с очите си умопомрачението на Кули. Пришпориха конете. До шейната имаше още около двеста крачки.

Кули твърде не бързаше. Измъкна пушката от шейната и се приближи до Мургу, за да прекрати поне неговите мъки. Опря дулото в ухото му, гледа го един миг втренчено и избърса студената пот от челото си. После извърна глава настрана, захвърли пушката и замахна със секирата към небето. Замахна към небето, към гората, към неизвестното, което го преследваше. Снежинките започнаха пак да се въртят и да бодат очите му. Напрегна всички сили и захвърли секирата нагоре в знак на последно опълчване и пълно умопомрачение. Желязото описа парабола и падна в един малинов храсталак. Двамата

конници бяха близо до малинака. Дръпнаха юздите и рязко спряха. Изпод храсталака изхвъркна бял заек с опулени очи, който най-напред се хвърли към тях, после зави надясно към планината.

Без да си дава сметка, Траян, по-младият, се провикна след него. Бай Тома поклати глава учудено. По тия места заек, и то бял, никога не беше се виждало.

Те скочиха веднага от конете, втурнаха се към Кули и го хванаха от двете страни. Горският се напрегна и ги отхвърли. Те го сграбиха пак.

— Какво сте се захванали с мен? — извика той и ги блъсна.

— Леле майка, как се погубваш? — припяваше се отстрани стрина Флоаря. — Съборете го на земята и го вържете, мили и добри хора!

Кули се спря изведнъж като ударен с нещо отвътре. Извърна се от майка си и от приятелите си и се наведе сгърчен, да повърне всичката отрова от себе си.

— Остави го, Траяне, дай му мира — обади се бай Тома. — Сега ще му олекне. Най-напред удари със секирата сатаната и го прати в дяволското му царство...

Бай Тома се смееше, наполовина уверен в истинността на думите си.

— Не вярваш ли, че е така? — прекръсти се стрина Флоаря. — Мен ми се случи подобно нещо и с Негоина, моя човек, лека му пръст. Горката аз, много ветрове са ме брулили, много пороища са ме влачили. Добре ще да е може би да го вържете; ама много ви моля, имайте жал към него, че ми е едничък син; в него ми е всичката сила.

Но нямаше вече нужда да го връзват. Според бай Тома от него бе излязло близо една ока зелена отрова. За чудене и маене беше, даже и докторите не са чували и виждали такова нещо, макар да са доктори. Името им да се затрие, че само по градищата стоят! Защо не се качат и те в планината като вълците и елените!

— Какво ще правим сега с него? — колебливо запита бай Тома. — Виждам го много отпаднал.

— Ами че какво може да знае една женска глава като моята! Вие какво ще кажете?

Двамата мъже продължаваха да гледат Никула Урсаке, като го придържаха за раменете и го подкрепяха.

Кули беше преbledнял и с измъчени очи.

Намираха се в твърде тежко положение: младата невеста мъртва в шейната, конят погубен в мочурището. Детето пищеше в шейната. Назад беше самотата на ловната къща. Напред в далечните поля селищата на хората. Снежната виелица беше начасничава; ту затихваше, ту се разгаряше, звънтейки в боровата гора и разпръсквайки ледени игли. Това е най-страшното за планинците време; през зимата пустошта нараства до небето и до края на света. Отлетели завинаги изглеждат спомените за слънцето. Сякаш някакъв зъл бог е подкарал с камшик и бури върволицата от векове към пропастта на кончините — и ние, ние последни се носим подир тях. Тежко на нас, клетите! Върху нас няма да цъфтят цветя!

— Какво ще правим? Какво ще правим, добри хора и християни? — боязливо се вайкаше стрина Флоаря. — Нищо друго не ни остава, освен да заведем този болник у дома му, да го разтушим и да го сложим да почива. От вчера не е мигвал и хапка не е хапвал, клетият, имайте жал към него.

Очите на Траян, който бе по-млад, плуваха в сълзи.

— Как да не ни е жал, стрино Флоаря? Да не сме поганци или пък калвинци...

— Аз думам да го качите на коня и да го заведете веднага в къщи. Там е ратаят, той ще накладе огън и ще го наглежда. А ти, Траяне, ще стоиш при него, докато аз се върна. Такава ни е неволята, трябва да заведем мъртвата в църква, а преди Шугаг няма друга църква. Ако успеем да стигнем в нейното село, толкова по-добре, родата й ще ни бъде благодарна. Ще дам от мен всичко, каквото трябва, ще си заложа и името, за да сторим за нея всичко, както си е редно, да не й липсва нищо. И дано намеря кой да набозае това дете, което врещи от глад. Виждам, че има сила. Докато стигнем дотам, взела съм една сукалка и я държа на гърдите си, за да му бъде млякото топло. То, горкичкото, не знае нашата мъка. Може от него да излезе мъж за чудо и приказ. Не зная дали добре съм го намислила; решете вие.

— А че какво повече да се бавим и да мислим? — с кротък глас отвърна бай Тома Оръшану. — Чунким можем да сторим другояче? Лошото е, че за пазачи в гората сега остават вълците. А пък и кобилата ми не е подкована.

Траян се усмихна.

— Бай Тома, ти ще вземеш моя кои, а твоята кобила ще измине по-малко път.

Бай Тома се мъчеше още веднъж сам себе си да убеди.

— Знам ли аз какво и как да го сторим? Да речем, че ще дам кобилата. Ама гората ще остане без мен.

Болният се озъби и изръмжа:

— Нека да остане, че е най-големият ни душманин.

Бай Тома изгледа учудено Кули, като го чу да говори.

Кули продължи да шепне:

— На Мургу дайте отрова и го оставете на вълците...

Бай Тома поклати угрижено глава.

През това време стрина Флоаря, като глупава жена с малко акъл, подреждаше шейната, а младият горски ѝ помагаше да разпрегне падналия кон.

Всичко бе направено така, както изискваше неволята в тоя час.

Старата, мъртвата и детето с бай Тома слязоха на открития път в долината.

Траян помогна на Кули да се качи на гърба на кобилата.

— Да потърся секирката... — сети се Траян.

Кули Урсаке се стисна за него и му каза някак тайнствено:

— Остави я, Траяне. Секирата вече не можем намери; а и не бива да я търсим.

Младият горски замълча и се подчини. Достраша го малко от променения глас на Кули.

— Тогава да вървиме, нане.

— Ще вървим, ама нека най-напред да постоим мъничко тук, Траяне. Кажи ми къде е сега шейната.

— Шейната е на път; носи се надолу.

— Да, носи се. Слушай, Траяне. Знаеш ли ти какво се случи? Знаеш ли ти какво стана? Защо не отговаряш? В тази шейна се намира Ана, мъртва. А в Ана е моето сърце.

Устните и клепачите му трепереха; наведе глава върху гривата на кобилата и захапа един кичур косми, за да сподави стенанията си.

Не минаха и четири дни, и стрина Флоаря се върна благополучно заедно с бай Тома — и без детето. Бе намерила в селото на Ана една жена, която имаше кърмаче на същата възраст и се бе съгласила да гледа и кърми сирачето.

— Щом ѝ го подадох в ръцете, и то си затърси правото — говореше стрина Флоаря високо, за да чува не само Траян и Ону, но и болният.

Болният лежеше по гръб на опустялото легло и сякаш не слушаше, а следеше някакви свои мисли, изписани на тавана.

Стрина Флоаря излезе в трема, следвана от Безарбарза.

— Той какво прави? — запита тя нетърпеливо.

— Какво да прави, стрино? По това време все тъй стои. Нощем има огън и не може да спи. Тогава ни събужда и ни говори.

— А иска ли да яде? — припряно запита стрина Флоаря.

— Иска, ама яде малко.

— А ти слушаше ли го какво говори?

— Слушах го, стрино, ама твърде не го разбирах. Разправя за някакво пътуване. Казва, че бил минал през една черна порта и отишъл на оня свят. Там го примамил нечестивецът, който му се явил в най-различни образи. Този нечестивец бил предрешен най-вече като мечка с едно око; и все примигвал с окото си, което блестяло като огън, и го мамел да отиде по-надълбоко в гората.

— Къде го мамел? И защо?

— Не знам, стрино; той бърка тази история с други привидения. Навремени говореше с така Ана.

— С кого?

— С така Ана, бог да я прости.

— Какви ги приказваш бе, момче? Как ще говори с нея, когато тя, горката, почива у тях си, в гробищата? И ѝ се четат всички молитви, и пара ѝ сложихме, да мине на оня свят. Всичко сторихме. Тя се възнесе в царството на праведните, където няма мъки и въздишки. Той е бълнувал, като е имал огън.

— Разбирам, стрино, ама той говореше с нея и тя му отговаряше. Ние нищо не чувахме, ама той я чуваше.

— Леле боже, и кога беше това?

— Първата нощ.

— После тя идва ли пак при него?

— Не. На другата нощ приказва само за срещата с мечката.

Стрина Флоаря се прекръсти и замисли, подпряла брада на дясната си длан. След малко занарежда припряно:

— Остави тези работи, Ону, и изтичай да засилиш огъня в малката къща. Ще дойда и аз веднага да сложа тигана е пушено месо, че да сготвим нещо набързо за нашите приятели. Донесох от полето бял хляб. Чак утре аз ще мога да омеся. Донесох и други работи. Иди да ги извадиш от шейната, ама гледай да не смачкаш нещо. И какво друго рече?

— Кой?

— Че кой друг, ако не твоят господар? Само той ми е сега грижата.

— Ами че и други работи разправяше — усмихна се Безарбарза, — ама сега не си ги спомням. Да ида да се поразговоря и с огъня, както ти ми заповяда. И да разтоваря стоката.

— Върви, върви — погали го стрина Флоаря. — И на теб донесох сладки курабийки. Гледай да се държиш харно, докато господарят ти е болен.

— Само тъй! — изпъчи се Ону Безарбарза.

Той отиде в кухнята, като потропваше с тежките си обуца, а стрина Флоаря влезе при болния.

Бай Тома и Траян стояха до него на две столчета. Имаха вид, като да бяха разменили няколко думи с Кули и бяха получили задоволителен отговор от него. Сега мълчаха.

Жената пристъпи на пръсти. Отиде до иконите и провери фитила на кандилото. Прибра клашника и кожуха, сложени до огнището от бай Тома. После се приближи до тях, за да може да гледа и тя сина си. Като видя, че засенчва светлината на прозореца, веднага се отмести и застана настрана от печката. Все още беше пъргава и издръжлива, макар през последните четири дни да бе спала твърде малко и да бе имала да преодолява толкова трудности, да харчи, да се разправя с хората от долината, със свещеници. Само колко се бе блъскала, докато получи всичко необходимо за мъртвата и да не пропусне нищо от реда на службите. Измъчена и недоспала се завърна в дома си; но се държеше твърдо, със стиснати устни и изпитателни очи на повехналото си лице.

Щом се отдръпна към печката, светлината на прозорците огря ъгъла, дето лежеше Кули. Той я бе познал и я гледаше, без да се усмихва.

— Кули — рече му нежно тя, — всичко сторих добре.

Тогава той прошепна нещо. Само тя разбра тази дума — първата дума, която бе произнесъл, когато започна да опознава света и живота.

Двадесет и осем години бяха изминали, откак за пръв път бе произнесъл той тази дума. Щом я изрече, и вдигна дясната си ръка. Тя отиде при него и сложи своята все още премръзнала ръка върху неговите горещи пръсти, които леко трепереха. Когато той целуна ръката ѝ, тя потръпна.

— Само ти си ми, Кули — промълви тя много сдържано и се наведе над него.

Тогава по лицето на Кули проблесна бегла усмивка.

В тази бледа усмивка се таеше единствената ѝ надежда на този свят. Отдръпна се в другия ъгъл на стаята, където Кули не можеше да я види. Там се облегна на стената и мълчешката даде воля на сълзите си. На три пъти ги обира от лицето си и ги отърсва. После избърса очи с опакото на дланта си и със забрадката си и пак излезе на светло сред стаята. Поогледа се, поразтребви и отиде да сготви за външните хора.

Докато се хранеха в кухнята, Траян разказа как е прекарал с болния. Бай Тома като по-възрастен човек смяташе, че тези бълнувания и видения по време на огницата ще минат. Стрина Флоаря беше на същото мнение, но твърдеше, че трябва да повика някой стар свещеник, който да почете молитви. В тази необикновена болест на Кули тя виждаше едно мечо око. Наричаше го мечо око, за да не го назове другояче — боже опази!

После стрина Флоаря се зарадва, когато Траян каза:

— Вчера заран Кули заповяда на Ону да пусне часовника на стената; да издърпа веригите му и да го курдиса.

— Траяне, моля те, кажи ми, с разбрани думи ли му заповяда?

— Да, стрино Флоаря. С малко думи, ама разбрани. Безарбарза отиде веднага да нагласи верижките му и сложи стрелките му на осем часа. Той думаше, че точно в осем часа идвал един зелен кълвач и чукал на стария смърч встрани от къщата. Ону каза, че го чул да чука. Като млъкнахме, го чух и аз.

— А Кули?

— Чу го и той. Слушай сега, стрино Флоаря, какво стана вчера заран. Когато часовникът показа осем часа, Кули застана нащрек и зачака кълвача. А кълвачът почука осем пъти по осем, че и повече. Сторил такава дупка в смърча да търси големия червей, че можеш два юмрука да пъхнеш.

— И боровете имат своите червеи, които ги гризат чак в сърцето — въздъхна стрина Флоаря. — И на нас, драги Траяне, ще ни трябва един кълвач.

Траян се развесели от тези думи; но по лицето на стрина Флоаря нямаше и помен от усмивка.

Болестта на Кули Урсаке продължи цяла зима, без да се влошава. Той отслабна, силите му го напуснаха. Огън имаше малко, само през някои следобеди.

През януари на четвъртия ден от новата 1926 година пристигнаха господата.

Идването на господарите се дължеше на стария горски пазач от Бранище. След много мислене и приготовления към края на ноември бай Тома се реши да напише писмо до Сибиу. Това беше шестото писмо, което бай Тома пишеше в живота си. Петте ги беше писал по време на войната, когато бе научил и буквите.

Едно такова писмо на бай Тома имаше нужда от тълкуване. Не че буквите не бяха добре завъртени и изписани с перото, а по друга, по-специална причина. Ако всеки жител на тази страна можеше да си присвои правото да не бъде съгласен с граматиката и с Академията, то бай Тома не се съобразяваше с този въпрос по простата причина, че никога не бе предполагал, че той съществува. В замяна на това пък от гледна точка на графичната свобода можеше да иде много по-далеч. На пощенската картичка бай Тома наниза най-напред редовете на дължина, после на ширина, след това из ъглите; и най-накрая нахвърли думи по всяко бяло островче на картичката.

Трима приятели ловци, събрали се специално за тази цел, имаха нужда от две шишета добро вино, за да свържат донякъде разпръснатите части от мисълта на бай Тома — мисъл, която всъщност беше много единна и логична. Третата бутилка приятелите посветиха на два пасажа, станали сложни по причина на твърде личния и самобитен начин на изложение на бай Тома Оръшану. А именно: бай Тома не всякога смяташе за необходимо да свърже произнесената дума

с определена хармонична група от знаци. В себе си той изискваше писмото да казва повече, отколкото бе написал, а беше и уверен, че не съотношението между звук, буква и смисъл ще накара господата да узнаят какво се е случило, а друга една сила, чийто символ е самата картичка с нейното тайнствено пътуване, което става по благоволенieto на бога, който всичко нарежда.

В това отношение бай Тома не се лъжеше. Едно писмо от гората по такова време показваше на господарите, че там се е разиграла някаква драма — сред хората или сред дивите твари.

Ето препис от писмото според думите на тримата ловци:

Препочтени господин йероним драгу адвокатин в сибиу румънското кралство научете моляви че нашия другар урсаке никула наречен кули му се случи случка каквато нее ставала по света нито вкнигата наликсан дърмаке донски сераз казваза такава случка каквато се случи с урсаке никула наречен кули служител на вашите милости и другар на нас който съмсе бил в битката на 8 егерски батальон и съмсе борил в Карпатите в галицийската земя и съм минал през куршуми гюллета и телове и после още се бих в нашата права война за страната ни и не загинах а урсаке никула щеше да загине повреме токога муумряже ната наимеана през ноември на шестнайсти елате моляви даго видите иму помогнете доведете доктор азмисля дадойде господин доктора Мику който беше с нас в битката а козите и кошутите са добре имат храна и зимата е мека като нямам какво повече да пиша поздравявам ви суважение Тома горския моля ви донесете още отрова за вълците.

Труден за разчитане беше четвъртият ред: *нито вкнигата наликсан дърмаке донски сераз казваза.*

С известни усилия — след като бяха известени с телеграма и се бяха събрали специално за тази цел в Сибиу — приятелите ловци наполовина приеха, че бай Тома смята, че нито в книгата на

Аликсандър Македонски се разказва за такава случка, каквато е станала с Кули.

Вторият пасаж, въпреки всички усилия на господата, остана докрай неясен. Този ред беше струпан в едно къоше.

На този ред му липсваше една сричка, която те приложиха, след като я намериха в едно бяло островче на картичката:

повреме токога муумряже ната наимеана...

Господинът от Сибиу беше Йероним Драгу, изкусен и ненадминат ловец по тия планини, който примамваше есен елените с рев. Той ревеше и ги зовеше с раковина. Беше мургав мъж с остър поглед. Другият, Йонаш Попа, господинът от Клуж, беше кротък великан с блага приказка и с големи изпъкнали очи, засенчени от кестеняви мигли. Третият, доктор Мику, беше нервен дребосък, който два пъти изминаваше разстоянието натам-насам, докато другите успяваха само веднъж да направят по две крачки на една страна.

Щом намериха свободна цяла седмица, необходима за подобна експедиция, те отидоха с автомобил до Тъу и оттам продължиха на шейна с плазове, натоварена с разни кожуси и храна.

Току-що бяха пристигнали. Звънчетата на двата коня още звъняха, когато те влязоха като при другар, за когото от толкова време се тревожат. Йероним Драгу носеше в джоба на кожухчето си писмото на бай Тома.

Когато господарите и докторът влязоха в стаята, Кули се помъчи да се надигне от леглото. Този ден беше облечен. Беше си вързал дори и връзка.

Доктор Аурел Мику се приближи до него, хвана го за ръката и го накара да легне. Отначало пазачът не искаше, само примигваше често, после се подчини и седна.

— Ха-ха! — извика Йероним Драгу. — Кой казва, че Кули е болен? От какво може да бъде болен Кули?

— Тежко болен бях, господин докторе — с уморен глас отговори Урсаке.

Мику опипваше челото му, мереше пулса му. Йонаш Попа се бе прилепил до печката и го изгледа продължително. Кули наистина беше един окаян приятел по занаят, заточен на края на света. Стрина Флоаря не бе сварила още в мъката си да отрони повече от няколко изплашени думи. Нейният Кули през онзи ден си бил загубил ума. Било вторник;

право думали старите хора, че на този ден, вторник, не е хубаво да започваш нещо или да тръгваш на път!

Докторът бе седнал до горския и с приятелски глас го разпитваше.

— Тази зима козите и кошутите ще останат без стопанин. Какво ще кажеш, Кули?

— Какво да кажа, господин докторе? Надявам се след някоя и друга седмица да изляза да ги видя.

Йероним Драгу се намеси:

— Не е необходимо да бързаш, Урсаке. Ние ще ти помогнем.

— Ама какво ще правя с вълците, господин докторе? — заинтересува се болният. — Ако сте донесли за тях прахове, трябва да ида да им ги поставя.

— И това ще уредим, Кули — успокои го Йонаш Попа. — И стрина Флоаря знае как да се оправи. А капаните за златки може да ги носи и Ону. Добър чирак си направил от това момче. Не съм виждал по-свестен чирак от Безарбарза.

Кули не изглеждаше недоволен от тези думи, но наведе глава.

— Ще се видим отново през месец април, Кули, на дивите петли.

— Добре, господин доктор Мику.

— Ще ти пратя лекове и да ядеш здравата.

— Да, господин докторе, аз усещам, че тялото ми започва да оздравява и в скоро време ще изляза да си гледам работата. Друго има в мене.

Тогава край иконите въздъхна и стрина Флоаря и промълви повече на себе си:

— Ах! Мъката му на него е по клетата Ана, бог да я прости...

Настъпи мълчание. Чу се стенният часовник: тик-так-тик, безсмислено забързан.

Тримата приятели се спогледаха. Йероним Драгу допря пръст до слепоочието си, извади от джоба на кожухчето си картичката на бай Тома и я доближи до очите си.

— Значи, това било — прошепна той — „по времето, кога умря жена му, на име Ана...“.

— Това е — потвърди замечтано и тъжно Йонаш Попа. — Твърде скоро забравяме. Името ѝ беше Ана. Не разбирах защо я няма.

Кули чуваше неясно шепота им. Обърна глава към сянката, за да бъде сам със себе си.

После, като отидоха в другата стая, в гостната, господата научиха от стрина Флоаря какво се бе случило. Не узнаха наведнъж всичко, защото на първо място задължението на домакинята беше да нагости гостите си. Десетки пъти тя изтичва до малката кухня, от малката кухня до килера, от килера до тавана за сланина, от тавана до курника, за да вземе съвсем пресни яйца, за които кокошките кудкудячеха в полозите, после пак в кухнята и пак при господата. През това време докторът отново влезе при Кули, за да види дали е спокоен.

— Стои си спокоен, ще се оправи — увери ги докторът. — Получил е най-вече нервен шок.

„Хм! — мислеше стрина Флоаря. — Чудновата дума изрече за тази болест. Не можеш дори да я запомниш.“

— Дали наистина ще се оправи? — обърна се тя оживено. После продължи да вади от долапа салфетки и прибори.

— Не бери грижа за това, стрино Флоаря — решително рече господин Йероним Драгу.

— Както си беше преди ли?

— Даже по-як ще стане и по-здрав, защото досега той никога не е имал почивка.

— Така е, господа. Моля ви да ми кажете дали ви харесва тази пържена сланина с яйца и дали са достатъчно десет яйца. Ех, драги мои господа, как съм проклинала аз войната, дето ми взе Кули преди десет години, глас не ми остана да проклинам, коленете си бях прежулила да падам на колене в църквата, а що служби платих на попа, една крава можех да купя с тия пари. Страх ме беше, че няма да се върне, ама светата майка божия ми го върна. И сега се изплаших така, както тогава.

— Ами че стрино Флоаря, такива болести са тежки, но минават — намеси се господин Йонаш Попа. — Много му е била по сърце Ана.

— Ама вие мислите, че е от това ли? — обърна се стрина Флоаря и го изгледа с любопитство.

— Това се вижда и от писмото на Тома.

— Да, ама Тома какво може да знае? Жал му беше наистина на Кули, нали му беше жена. И на мене ми умря мъжът, бог да прости Негоица, ама не си блъсках главата в стената, не се поболях. След като

отмина пороят, се отърсих. От такава беда човек се изчерява. Само че при него имаше нещо друго.

— Какво е имало?

Стрина Флоаря заобиколи въпроса като стая, затворена с ключ от магически думи, в която на големите и твърде учени господа не им е позволено да надникнат.

— Сега какво ще пожелаят господата? — запита тя с все още млада усмивка. — Да донеса ли кокошата чорба? Или да донеса печеното, което извадих от вашата кошница? Какво мислите, ваша милост, че ми остана от покойния ми мъж? Останаха ми много грижи, господа, и много сиромашия. Със сиромашията се завивах, с грижите се хранех и отглеждах Кули. Не мога да ви изкажа колко надежди имах в него и ми иде трудно да загубя това, което съм спечелила. Драго ми е, дете казвате, че болестта ще мине; ще остана и аз на тоя свят, а и Октавиан ще порасне.

Йероним Драгу се учуди:

— Кой Октавиан? Нямаме честта да го познаваме.

— Леле, драги мои господа, не ми се смейте — засрами се стрина Флоаря. — Моят Октавиан няма навършени още два месеца и го гледа една невеста в Лаз, която го прие и на която плащам млякото. Клетата Ана, това само ни остави. Бедно момиче беше — плати за себе си с едно здраво дете; сложихме му царско име. Благодаря и за това, което ни остави, млада издънка от себе си ни подари. Хубава беше, не мога да кажа, че не беше хубава, и има право Кули да тъжи за нея. И драголюбна беше, и кротка, само дете не обичаше да става заран рано. Хубостта минава и затова ние на други неща държим; особено една стара жена като мен се радва на внуци. Заповядайте, хранете се! Има и сирене, ако ви харесва. Лятоска сама ходих на кон до Шуриан да го донеса. Направи ми го един мандраджия, мой сватанак, специално за мен.

— Сполай ти, стрино Флоаря — рече господин Йонаш Попа, — нищо не ни липсва.

— Ами че добри ми господа, на мене ми се чини, че ядохте много малко. Та да ви разправам, взех, че извиках отец Григорие Богдан от моето село, знам го, че има дар да чете и освобождава душата от мъки и снагата от болки. Три пъти му изпровождах хабер. Ту имал работа в Брашов в съдилището, ту празниците дошли, ту бил

вече стар и нямал сили да пътува зиме в планина. И тъй си останах; редното беше да се почетат молитви в тая къща след всичко станало. Помолих Тома да отиде още веднъж, да ми донесе поне светена вода от Йорданов ден. Ако може да иде вдругиден да ми вземе вода от аязмото, много ще се радвам.

— Стрино Флоаря, в този ден, на Йордановден, всички води на света се осветяват сами от господа — вдъхна й смелост Йероним Драгу.

— Щом ваша милост казва така... — усмихна се старицата.

— Казвам, стрино Флоаря, защото и аз съм малко поп; а моят баща, лека му пръст, беше свещеник.

— А, да — побърза да се съгласи стрина Флоаря, — така думаше и покойният псалт Негоица, ама все пак ми се иска светена вода от Йордановден, от нашето село. Спомням си за хората и как сме празнували по празниците. Много затънтено и далеч от хората живея тук.

Старицата продължи да говори, за да навакса дългите си самотни часове на мълчание и мисли. После остави гостите да си почиват.

Тази гостна стая беше старо убежище на ловците. По белите стени имаше фотографски спомени и трофеи. Иконите бяха украсени с венци от смил, в които грееше застинало слънцето. Над някои от портретите имаше сиви китки, останали от други лета. Скафандрите на съжалението се спущаха в морето на миналото, изчезнало заедно с пролетите, и се връщаха, носейки повехнали лъчи. Сладост в тези спомени за гуляите в Прелунчи носеше и възкресяването на нежния силует на оная млада жена, която вече не беше между живите.

През двата дни, докато бяха гостите, Кули започна да се оживява, което за доктор Мику беше най-яркият признак, че окончателното му изцеление ще бъде довършено от стенния часовник, тоест от времето. След като те си заминаха за Сибиу и Клуж, над Прелунчи връхлетя отново зимата. Посред нощ задуха снежна виелица, която започна на сам ден Ивановден 7 януари и продължи до 10 януари по обяд. Такива разногласи резове се носеха, така гръмко виеха падините, такива остри писъци огласяха върховете, че Кули почти през цялото време прекара без сън. От време на време тя страхотии заглъхваха и тогава се

чуваше само тежкото вълнисто шумолене на гората. А когато бурята връхлетеше с нов пристъп от резове и вой, Кули се вслушваше внимателно най-вече в едно писукане, което сякаш се прецеждаше през една пролука на прозореца. Това писукане като от струна беше специално за него. Той го слушаше, докато потънеше в другите степания на гората, които прииждаха на вълни и се носеха на вихри.

Снежната буря затрупа пътя и пътеките. Добре, че бай Тома бе сварил да донесе на стрина Флоаря светена вода, благословена от попа в светата църква. На 10 януари, когато стенният часовник показваше обедния час, времето се обърна и бурята затихна. Известно време се чуваха морните въздишки на гората, после облаците се разкъсаха, слънцето блесна и проникна чак в дъното на стаята до лицето на Кули. Той се усмихна. Стрина Флоаря вдигна малката софричка, която бе сложена до него, и седна до огнището със скръстени на гърдите ръце, както имаше навик.

— Сега може би ще ти дойде и сън, Кули. Виждаш ми се пободър.

— Има време за спане, мамо. Не зная какво е направил Ону с капаните. Отсега нататък ще му бъде по-тежко, защото някои навярно са съборени от бурята.

— Недей мисли за това, Кули; ще дойде бай Тома, който много ни помогна, и ще види кое как е и къде е. А инак момчето е сърчно, нищо, че е малко. Досега имаме четири кожички.

— Което знае той, го знае всяко дете. Трябва аз да отида.

— Ще отидеш, това може само да те радва. Тъй е, чедо мое, като пречистих къщата със светена вода и напръсках и из гората, капнах и в извора, от който прием вода ние и добитъкът, и като ти сипах и в гозбата, и в питието, на сам ден Ивановден, когато Тома се върна от село, видях, че погледът ти се промени; сега смятам, че щом набереш малко сила, ще можеш да отидеш да си видиш някои работи. Щом сторих това, задуха и този вятър, който помете всичко и отнесе злото из пущинаците, както аз исках. И друг път на мен ми се случи подобно нещо, с баща ти, бог да го прости. Дойде си той веднъж сърдит и леко пийнал от воденицата. Щом започна да разправя това и онова, аз млъкнах. Кресна ми да му отговоря и да му приказвам, ама аз още упорито мълчах. Щом ме удари, видях в очите му един блясък, който аз познавам, който не е човешки. Този блясък се дава на човека и се

взема от човека. Сал дете не умрях, така ме преби; ама после ме беше страх за неговия живот. Спиш ли, Кули?

— Не, мамо, разкажи по-нататък... — въздъхна горският с глас, с каквото говореше на майка си като дете, когато тя му разказваше приказки.

— Да, та да ти разправа. Боях се за живота му и имах право да се боя, защото той ме захвърли в ъгъла, излезе и отиде някъде. Страхувах се да не се удави в Муреш. А той, клетият, отишъл при чифутина още да пие; и след като изпил каквото изпил, схрупал и чашата и я дъвкал, докато устата му се напълнила с кървава пяна. Сетне скитал по тъмното напосоки и паднал край някакъв мочур, където заспал. Едни селяни го донесоха болен. Ти беше малък и нищо не разбираше по него време. Прегърнах го и си го гледах, нали си ми беше мъж. Лежа, докато даде бог един вятър като този. Беше есен. Сегашната веявица ми напомня за тогавашния вятър и за оная случка. Надигна се Негоица от постелята и потърси на полицата часослова. Добър четец беше и имаше хубав часослов, купен от Буда, който и сега се вижда на полицата при твоите книги. Но този часослов е по-добър от всички други книги, защото в него има молитви за тежките за човека дни. Така покойният, бог да го прости, отвори часослова, взе да чете, а аз го слушах. Благими думи; оздравихме се и двамата. Тези думи и сега се намират в книгата; дано да ги узнаеш и ти. Много ми беше жал, Кули, най-вече сега, след станалото с теб, че не се научих и аз на четмо и писмо. Но мястото, където четеше Негоица, аз го зная. Там има белег и капка восък. Целунах тогава тази молитва и остана диря от кръвта по устната ми, където и сега имам нишан от удара.

Никула слушаше изумен. Той нищо не знаеше за тези отколешни случки. Баща му, псалтът, беше останал в паметта му като неясна сянка от миналото.

Стрина Флоаря се надигна от мястото си, пристъпи към иконите и смъкна часослова от полицата. Това беше книга, написана на кирилица, по която горският някога, преди години, се бе опитвал да чете и отчасти бе успял. Бе я зарязал, защото той не беше псалт, а ловец и горски пазач. Негова църква беше самотата. Негови свещи бяха звездите, а понякога нощем и очите на зверовете. А песнопения за него бяха ромонът на реките и шумолът на дърветата. В своята младост той

позна радостта от живота и от любовта, но според божите закони не му бе съдено да надникне в силите на неизвестното.

Стрина Флоаря му подаде часослова и го отвори точно там, дето беше петното от кръв и капката восъчна сълза от свещта; с умиление тя зачака да чуе гласа на сина си Негоица, син, чийто глас, тя добре виждаше, беше досущ като на покойния псалт, бог да го прости.

— „Че ти си помощ за безпомощните...“ — засрича Кули.

„... че ти си помощ за безпомощните и надежда на обезнадеждените. Повече от всичко, молим тебе господи, бога на милостта и утешението, бъди снизходителен и прости греховете на слабите духом, които по причина на злочестия, страдания и беди, като не могат да ги понесат, твърде лесно изпадат в отчаяние и стават по-зли и от неверующите...“

Тази молитва стрина Флоаря знаеше наизуст и я мълвеше със затворени очи, подпомагайки тромавото четене на сина си. От онази бурна вечер псалтът я бе чел през всички останали дни от живота си. Малко и кратки бяха дните на неговия живот. Малко и кратки, но помрачавани от не малко яростни пристъпи. И след всеки пристъп на ярост молитвата и помирението изглеждаха още по-скъпи. Въпреки вълнението, което тези спомени събудиха у нея, жената наблюдаваше внимателно Никула и го чакаше да даде отговор на бога, на светата дева и на „силите“.

Урсаке почете още малко, усещайки как го изпълва спокойствие. Усмихна се на майка си.

— Искан още да ти кажа, Кули — каза стрина Флоаря, — че бай Тома ни донесе хабер и от Лаз, че твоят син расте и е започнал да се смее.

Горският не изглеждаше зарадван от подобно геройство на едно мъничко същество, което с идването си на този свят бе извършило такова жестоко деяние.

— Донесе ми и други вести от Лаз, от свата Митря и от сватята Елисавета, че са сторили деветините и панихидата за четиридесет дни.

Кули набърчи чело. Но тези вести той трябваше да узнае, защото след като се сторят необходимите молитви, душите на мъртвите престават да обикалят живите и да ги безпокоят, и потърсват покой в зелените и радостни селения край престола на господ-бога.

Когато снежните вихри от месец януари започнаха да затихват, Никула Урсаке вече излизаше да си гледа работата, а стрина Флоаря смяташе, че опасността е преминала. Зимата не беше нито твърде дълга, нито твърде сурова, но кошутите и сърните бяха доста пострадали. Когато горският от Прелунчи писа своя отчет до господарите си, трябваше да отбележи две кошути, убити на връх Бара, и една край извора на Черна, и четири сърни, паднали в Крянга Нягра. Навярно имаше и други, но той още не бе ги открил. То и тези ги бе намерил Ону. Тъй като снегът беше дълбок и твърд, вълците можеха да бягат по него като по мост, докато кошутите затъваха със своите копита; по тази причина тези жестоки ловци ги настигаха на по-трудни места и ги принасяха в жертва. Право да си кажем, и те бяха платили данък: наядли се с отровна мърша, бяха останали сгърчени като червеи по снега, един в долината Баба, други по пътеката, която слизаше към мочурището на дивите свини. Отровили се бяха седем вълка и кожата им сега лежаха прострени на дъски, които Ону непрекъснато местеше на слънце. Следи от мечка не се виждаха, мечките се бяха прибрали в бърлогите си. Сега на 14 март бяха надушили хубавото време и вече не им се спеше. „Наближава времето да дойдат господарите — пишеше Кули, — да прострелят главатаря им, който е пет крачки дълъг и три крачки широк, а кожухът му е напръскан с черни петна; тази мечка е най-хитрата и се е научила да краде конското месо, окачено да се суши на хощанда.“

— Ще дойде и твоят край, дяволе — заплашваше Кули мечката, без да знае дали си е намерила бърлога за сън на територията на Прелунчи, или се е запиляла кой знае по кои непознати краища.

В средата на април пристигна доктор Мику да види какво е състоянието на пазача. Пазачът беше доста добре и му каза приятни новини за дивите петли. А господин Мику се гордееше, че е най-добрият ловец на този дивеч.

— Седемнайсет трофея имам и сега ми трябва осемнайсетият — заяви той.

„Този доктор с подходящ прякор^[4] — мислеше усмихнат Кули — се смята за най-големият измежду всички най-големи ловци на света!“

Във Валя Маре имаше диви петли и в някои сутрини те играеха и се биеха по снежните поляни. На хиляда и петстотин метра височина на една закътана рудина имаше китка стари борове. Кули от вечерта

отиваше там да слуша петлите, които идваха шумно и кацаха на боровите клони. Щом узнаеше къде са, веднага се връщаше в Прелунчи. Там разправяше на доктор Мику всичко, каквото бе узнал тази година и предишни години; после оставяше госта да почива. Три часа преди разсъмване идваше да го събуди и двамата тръгваха с фенери из горските подмоли. Щом се приближиха до царството на глухарите, гасяха фенерите и продължаваха в тъмното, като тук-там се спираха, за да послушат граченето и пронизителната им любовна песен, по време на която запущват очи и уши и разперват като ветрило осемнайсетте пера на опашките си високо към небето в мрачината на боровете, където просветляваха първите зракове на зората.

През май, веднага след любовните игри на глухарите, снеговете в горските дебри се стопиха и по слънчевите полянки започнаха да се показват съсънки и минзухари. Мъзгата тръгна по дърветата и листата и пъпките започнаха да се разпукват, в потока вече се стрелкаха пъстърви, гонейки мушици. Тогава пристигна господин Йероним Драгу от Сибиу, за да се срещне тук с доктор Мику. Те накараха Никула Урсаке да ги заведе по местата на елените. Макар вълците да бяха сторили доста поразии, дивечът беше здрав и силен — и ревът на сръндаците от превала се чу още същия следобед, когато ги потърсиха ловците. Обикновено Кули вървеше с господин Йероним, а Ону Безарбарза с доктора. Стрина Флоаря излизаше подире им на пруста със запретнати ръкави, както месеше хляб. Приятно ѝ беше да чуе по някое време през отворената врата гърмежа, който отекваше ту по-силен, ту заглъхващ по лъкатушните долини. Привечер се задаваше Кули, нарамил елена, а пред него вървеше ловецът. Една вечер и докторът с Безарбарза се завърнаха запъхтени с подобен товар; цял час момчето разправяше на стопанката си как еленът излязъл срещу тях, как се приближил, как пушката гръмнала, но най-вече как то успяло да намери падналото животно и един непроходим гъсталак.

Стрина Флоаря го слушаше с удоволствие и си мислеше, че само след няколко години това момче ще бъде в състояние само да носи елена; и след като извърви из планината десет километра с елена на гръб, щом стигне в къщи, да подскочи от радост и два пъти да изтрака с пети във въздуха, преди да докосне земята, както обикновено правеха истинските горски пазачи.

На два пъти в тези експедиции викаха на помощ и хрътката Видра, за да намери елена както по кървавата диря, така и по миризмата, която оставяше като тънка ивица дим подире си.

Кули ходи да коси сено, да копае картофи, да прави огради. През това лято стрина Флоаря го остави да прави каквото си иска. Той слиза и до Себеш, да продаде кожите от вълците и златките. Като се върна, качи се на Пътру при мандраджиите, за да капарира сиренето за есента; отиде при другарите си от Бранище и с тяхна помощ избра и си купи един кон на мястото на Мургу. Тоя кон се казваше Шаргу. Беше едър и кротък. Когато слизаше със стопанина си към река Фрумоаса, той почваше да пръхти и заобикаляше едно място, където имаше пръснати кости и където бе станала една страшна случка. Понякога Кули, унесен в мисли, забравяше, но Шаргу му даваше знак и му напомняше. В края на август падна бурен, проливен дъжд и мястото се изчисти, не остана нищо, което да напомня за случилото се.

Спокойно и без гости отмина и любовното време на елените и един ден господин Йонаш Попа извести, че не е забравил за черната мечка и идва да я търси. Добре дошло беше това послание, защото в ниското до стария патул крадливата мечка пак се бе появила. Поне така му се струваше на Кули, че е същата мечка, която той смяташе за своя.

— Видях мечката — каза той на стрина Флоаря.

— Коя мечка? — сепна се тя.

— Моята мечка.

Когато той най-напред каза това, стрина Флоаря наведе недоволно глава към работата си. Кули се засмя.

— По-добре ще сториш да мислиш за други работи... — рече майка му.

— За какви други работи? Аз мисля за моите си работи, а те са гората и зверовете.

— Може, ама ти не забравяй, Кули, че има и други работи на тоя свят. Ти имаш син.

— И то какъв син! Не искам да го видя. Ходя, ям, спя и все едно дали съм сам или с други хора — не мога да забравя тази, която ми беше на сърцето. За какво ми е сега стражник, да ми напомня всеки миг!

Стрина Флоаря въздъхна:

— Добре, Кули.

Той се приближи да ѝ целуне ръка. Тя го остави; не беше дошло още времето.

Мечката, която смяташе, че е същата, неговата, често излизаше на поляната да търси кой знае какво.

„Може би търси дявола — разсъждаваше Кули с известна прикрита радост. — Или си спомня, че тук под покрива на патула окачат на ченгели конско месо, или пък се разхожда само така, за удоволствие, може да е от царско коляно; или се храни с малини в този непроходим малинов гъсталак; или е подушила мирис на мед и предполага, че наблизко в някоя хралупа има пчелен рой. Ще ѝ намеря аз добър майстор, който ще и даде игла за нейния кожух.“

Господин Йонаш Попа пристигна по пладне на 14 октомври. Още с идването си изслуша разказа на Кули, предположенията му за мястото, където се намира мечката — всичко, каквото му трябваше.

С усмивка той приготви пушката си и според логиката и добре известния обичай на ловците знаеше и беше убеден, че няма да намери дори и следа от мечката.

— Как върви работата, Кули? — запита той изведнъж.

Горският се обърна изненадан, търсейки наоколо си останки от дивеча, за който искаше да се осведоми господарят му. Но нямаше вече никакви останки, нямаше вече изпепеляващ огън... И все пак Кули надникна мрачно в себе си, не бързайки да отговори. Господин Йонаш Попа поклати глава, приближи се до него, потупа го приятелски по рамото и му каза:

— Може би си твърде сам, Урсаке.

Кули разтърси енергично глава. И дума не можело да става за това, което мислел господинът от Клуж. Господин Йонаш Попа го е заварил пак здрав и пъргав както някога и много внимателен към всичко в гората.

Тръгнаха нагоре по планината в тихо време, не се усещаше никакъв повей. Влажна беше боровата сянка; поляните бяха залени от студеното слънчево злато. Към пет часа отминаха патула и се спряха в седловината. От мястото, където се настаняха, се виждаше светлина в дъното; оттам поляната широко завиваше и наляво, и надясно. Отпред висока скала закриваше едрото тяло на ловеца и той подпря на нея

оптическата си пушка. Кули се скри в обичайното си място между храстите.

Така чакаха докъм свечеряване. Започнаха да си шепнат и да се приготвят за връщане.

— Лесно е за разбиране — обясняваше Йонаш Попа, — че дивечът няма да дойде, когато искаме ние, а когато на него му скимне. Денят беше твърде хубав, а в тази гора има много места за разходки. Когато ние отидем там, той ще дойде тука.

Пазачът настоя, без сам да разбере защо:

— Нека постоим още малко, господин Йонаш. Непременно трябва да постоим още малко.

Светлината в дъното бе започнала да се засенчва и от тази сянка към седловината се понесе тънка мъглица. Веднага щом тази есенна мъглявина се спусна, променяйки напълно гледката, горският стана неспокоен. Саждиви капки пъстреха мъглата, когато той изведнъж се подпря на лакти, вдигна чело и измърмори нещо.

— Какво има? — шепнешком запита господарят. — Вече можем да се връщаме, нали?

— Да, господин Йонаш, ама не разбирам какво търси моят кон на тази поляна.

— Къде виждаш ти кон, Урсаке?

— Виждам Шаргу, господин Йонаш. Мечката обикновено идва отдолу, от ниското, и аз познавам движенията ѝ. А виждам, че конят ми се задава откъм високото и сега излиза до двете борчета.

В същия миг Йонаш Попа видя и натисна Кули с юмрук по врата, за да седне. Пригответи пушката си и погледна през мерника.

— Сякаш не е Шаргу, господин Йонаш — бълнуваше Кули. — Не, Шаргу е. Дявол да го вземе, ще ви го продам за колкото съм го купил.

На Йонаш Попа му стана смешно от подобен лов. Той бе видял мечка; а сега го уверяваха, че е Шаргу.

— Аз думам да стреляте, господин Йонаш — прошепна възбудено Кули. — Мами ни!

Господин Йонаш Попа погледна за втори път в мерника на пушката и я насочи към призрака в мъглата. Стреля. Чу се такова цвилене, каквото никога ме се е чувало от кон; после бягане през

храстите; после поляната потъна в тишина. И мъглата потъмня от вечерния мрак.

Стояха неподвижни, наострили уши към дъното на седловината. Не се долавяше никакво движение. Около тях сякаш бе изкопана дълбока бездна от мълчание. Чакаха така дълго време; може би час.

Ловецът от Клуж се размърда.

Кули Урсаке веднага му подшушна:

— Моля ви, почакайте още малко, господин Йонаш.

— Напрасно чакаме, Кули — отговори ловецът. — Избяга.

— Не вярвам, господин Йонаш.

— Тогава съм застрелял коня ти.

— Ха-ха! Това нищо не е. Ако не ме беше страх, щях да тръгна да го търся и да го намеря. Ама ме е страх. И вас няма да ви пусна да отидете, господин Йонаш.

Горският беше разтревожен; гласът му неочаквано бе пресипнал.

— Тогава какво да правим, Урсаке? Мисля, че трябва да се връщаме.

— И аз така мисля, господин Йонаш. Още повече, че като надникна в обора, веднага ще разберем какво е било.

Напуснаха предпазливо седловината, сякаш оставиха зад себе си затворена порта. От тревогата започваше да се заразява и ловецът. След като изкачиха ската и започнаха да се спущат към дома, господин Йонаш Попа светна с електрическото си фенерче. Тук, в Прелунчи, нямаше никаква мъгла; местата бяха сякаш по-сухи и не беше толкова студено.

Вратите бяха отворени; лампите запалени; в гостната стая в огнището пламтеше голям огън. Щом чу стъпките им, Безарбарза се показа на светлината на игривите пламъци и викна с надебелен глас:

— Кой е там?

— Ние сме — отговори Кули. — Слушай, Ону, отговори ми бързо. Чуваш ли?

— Чувам.

— Отговори: къде е Шаргу?

— В къщичката си — отговори със смях Ону. — Нахраних го и го напоих.

— Кога?

— Ей сега.

— Ами беше ли пуснат?

— Беше, но той не ходи надалеч.

Двамата се приближиха. Безарбарза учуден видя, че Урсаке отива в обора да провери. Ловецът се спря пред вратата.

Кули се върна.

— Тука е — каза той с променен глас. — Така ми се е привидяло, както рекох.

— Тогава съм стрелял в мечка — засмя се господин Йонаш Попа. — На мен ми се е привидяло, защото не я улчих.

— Може и така да е — замислен отговори горският.

Стрина Флоаря веднага узна от Ону, че се е случило нещо необикновено. Искаше й се да попита господин Йонаш, но не смееше. Кули нямаше настроение за приказки. Хапна няколко залька и отиде в дъното на стаята, дето беше голямото легло, и легна на една страна, подпрям слепоочие на дланта си.

Ловецът беше уморен и заспа облечен. После се събуди и излезе пред ловната къща. Лампата още светеше в горната стая и в малката. Стрина Флоаря беше сама на двора сред неподвижното мълчание на гората и гледаше ясното безлунно небе. Небосводът беше осеян със светлинки. Квачката се виждаше високо на юг.

— Хубава нощ — каза господинът.

— Да — въздъхна стрина Флоаря. — Ваша милост не спите ли?

— Не. Щом се зазори, ще трябва да се върнем, където стрелях. Може да вземем и Видра.

— Мисли ли ваша милост, че сте я ударили?

— Така мисля.

Стрина Флоаря помълча един миг и попита шепнешком:

— Мечката ли беше?

— Щом не е бил конят на Кули, тогава непременно е била мечката — усмихна се господин Йонаш Попа.

Никула Урсаке се раздвижи из стаята и привлечен от гласовете, които се носеха отвън, излезе и той под звездите. Жената промени разговора; узнала била, че на другия ден ще дойде бай Тома с вестта за един рис, който се появил към Паръул Шерпилор. Срецнал Безарбарза чак горе в Рунк и му казал за риса. Урсаке мълчеше, беше твърдо убеден, че преди той да излезе, те бяха говорили за друго.

— Да тръгваме, Кули — каза по едно време ловецът, като забеляза, че Кули няма мира.

До поляната, дето беше патулът, имаше около осем километра, но те тръгнаха много по-рано, отколкото беше необходимо. Кули водеше хрътката, господин Йонаш Попа вървеше след него и носеше газовия фенер, който светеше слабо, но достатъчно, за да не тръгнат по друга пътека. Вървяха внимателно, за да не нарушават покоя на тъмнината. От време на време повеят прошумяваше из дърветата, известявайки напред минаването на хората.

Когато стигнаха на подходящо място, откъдето изведнъж можеха да излязат срещу патула, спряха се и зачакаха да съмне. Предутринният вятър все по-често проникваше сред заспалата гора и разпиляваше мъглявите ѝ сънища. Над тях, по висините на небесния иконостас, оставаха все по-малко свещички. На поляната пред тях започна да проблясва сланата.

От време на време Кули въздишаше, но като гледаше, че Видра е спокойна, се надяваше, че няма да се случи нищо лошо. Тази млада кучка още отдалеч всичко надушваше с ноздрите си. А тъй като седловината беше съвсем наблизко, непосредствено под поляната на патула, тя трябваше да знае всичко, каквото ставаше там. „Както това животно предугажда всичко — мислеше Кули, — така и хората трябва да познават всичко.“ Думата „лошо“ от преди малко изразяваше за него нещо съвсем неопределено. „Видра не знае да чете и да пише, нито пък върши толкова чудесии, както човекът, но познава други неща много по-добре от нас, тя надушва още отдалеч врага си и предусеща нещастieto.“ Така Видра го бе търсила и намерила миналата година, за да го заведе в къщи. А там на Ана ѝ бе останало твърде малко да бъде между нас, както се и видя по-късно.

— Вече можем да тръгнем, Кули — прошепна господин Йонаш Попа.

Кули се стресна. Господарят му беше оставил угасения фенер и приготвяше пушката си. Поляната бе разкрила пред тях сребърния си покой. Замрял бе и най-слабият повеи.

Отидоха право при двете борчета. Урсаке затърси трескаво следи. Кучето беше много по-сдържано от него. Най-послед му се стори, че намериха дирята. Видра повдигна мъничкото си като паричка

носле. Помислиха, че иска да ги води право в дъното. Но тя зави наляво.

След някое време се спряха, за да потърсят нова диря. Тогава Никула Урсаке изведнъж простена сподавено. В същия миг и ловецът видя звер на трийсет крачки разстояние, покатерен на един дебел, повален на земята боров ствол. Бе се покачил там и се готвеше да скочи върху врата си. Докторът посегна да снесе пушката от рамото си, но в тоя момент и двамата едновременно въздъхнаха с облекчение, като забелязаха, че кожухът на мечката бе посипан със сребро на сланата. Още вечерта зверът бе умрял, сгърчен върху ствола.

Стори ли му се на Кули, или наистина му просветна? Побърза да се приближи до мечката и затърси раната, после взе една борова клонка и я потопи в съсирената кръв, показа я на господаря си и го поздрави за успеха.

„Аз я известих, че няма да ѝ се размине“ — каза си Кули и отново се обърна към звера, за да го разгледа пак. Когато открадна и изяде конските бутове, трябва да е стояла десет дена наред в потока, за да утоли жаждата си от соленото месо. Красиво животно; нищо особено няма освен тази тъмна козина. Инак очите ѝ кръгли като на всички мечки и челото сплескано. Ноктите ѝ сякаш са от слонова кост. Трябва да е някой стар самец. Спомнил си е мястото, където е ял благинка, и се връща и тази година. Може би е очаквал да намери и вино.

Сега Кули не виждаше никакви враждебни или дяволски сили, неговите миналогодишни страхове бяха породени от собствените му тревоги, дълбоко стаени и тровеци душата му, а мечката си живееше из своите гори и планини и нямаше нищо общо с него. Затова, като я гледаше сега, той изпита известна симпатия и жалост към това божие създание.

— И на нея ѝ дойде времето — отърси се той от мислите си и се обърна към господаря си, ловеца.

— Какво ти е, Кули? Опяваш мечката ли?

— Мислех си и аз за нещо, господин Йонаш — усмихна се пазачът. — Напразни страхове ме бяха измъчвали, но вече отминаха...

— ... както отминава всичко, Кули.

— Така е... както отминава всичко — въздъхна пазачът.

После се отърси от тези измамни изкушения на сърцето, извади ножа си и затърси място, където да завлече животното, да го окачи и одере, за да може колкото се може по-добре да отдели кожата. Тази кожа щеше да отиде в Букурещ, да пътува в Париж или в Берлин на разни изложения; ще се чудят госпожи и господа; ще дойде някой господин председател и ще ѝ даде златен медал; така че Кули се почувствува в известна степен поласкан от операцията, която щеше да извърши върху своята мечка в този слънчев октомврийски ден. Господин Йонаш Попа се занимава известно време с фотографическия апарат; отиде до Прелунчи, за да доведе Безарбарза с каруцата, за да натоварят месото. Трябваше да направят и мечка шунка — някои господа, които не са ловци, заявявали, че на тоя свят нямало по-хубава и по-вкусна шунка от мечката.

— Аз не съм ял мечка шунка и няма и да вкуся в живота си — каза Кули. — Ще ми се струва, че ям от оня шугав кон от кошарата на поенарци.

След като господинът от Клуж си замина с трофея, Кули остана със своите хора и със своите грижи да се готви за зимата. В душата му все още живееха известни безпокойства — най-вече спомени, на които се усмихваше тъжно. На два пъти слиза до Себеш. Когато втория път се изкачваше към планината, беше в началото на месец ноември и денят беше топличък и огрян от златно слънце. Далечните планини бяха зареяни сред мъгли и облаци, а горите край бреговете на река Фрумоаса излъчваха някаква сладостна жалост. Като стигна на един завой до един мост, видя наблизко, само на един хвърлей място, две сърни, които стояха неподвижни на ската и сякаш слушаха нещо. Мекото трополене на каруцата се смесваше с ромоленето на реката. Те не трепнаха дори и като видяха коня. Едва след време различиха, че сред сухите и странно наредени дъски има и друго същество. След като се отдалечиха на скокове и без всякакъв страх нагоре по стръмното, горският от Прелунчи разбра какво бяха чакали те там, на припора. Повеят на вятъра, който идваше отгоре по реката, им бе пратил известие за някакви остри миризми. От кошарите по Шурна и се спущаше едно стадо с всичките магарета, кучета и покъщнината на овчарите. Стадото отмина бавно в облак прах и се скри зад завоя. Остана само звънът на една камбанка. Други хлопатарии не се чуваха, техният звън потъваше в ромона на Фрумоаса. Но малкото медно

звънче се носеше отчетливо и сигурно го чуваха и сърните от невидимите камънаци, дето се бяха спрели.

Няколко дни след завръщането на Никула Урсаке от спокойната долина над Прелунчи прелетяха шумно ята от сини врани и като вихър се понесоха на запад. И само един ден след като ятата врани отминаха, небето се засенчи от тъмни облаци и заваля ситен студен дъжд. След двадесет часа непрекъснат валеж сред ситните капки започнаха да се бялкат кристалчета от лапавица. Така настъпи зимата. До края ѝ имаше много време. Но Никула беше превъзмогнал мъката си и силите му се бяха възвърнали. Знаеше, че има какво да прави и най-вече се радваше, че ще може да възстанови загубата на златки и вълци от времето, когато бе боледувал.

— Само до Себеш ли ходи, Кули? — запита го стрина Флоаря.

— Да, мамо. А защо питаш? Ти искаше да ида и някъде другаде ли?

— Не, само питам. Мислех, че може да си спирал в Лаз.

— Не съм се спирал. Какво има в Лаз?

Стрина Флоаря се усмихна:

— Имам там една приятелка, която трябваше да ми отбере и купи памук. Казва се Серафина Бурла — стара жена като мене. А до Серафина Бурла живее жената, която гледа сина ти.

— Не съм се отбивал, мамо, в Лаз. Спрях се за малко на гробището, което ти знаеш.

— Така ли? А видя ли отец Дамян?

— Видях го. Каза ми, че ще прави помен за една година на нашия гроб. Платих му.

Стрина Флоаря гледаше замислена настрана и слушаше стенния часовник.

— Добре ли съм сторил?

— Добре си сторил, Кули. Ама трябваше да ми донесеш вести за Октавиан, че съм угрижена. Да се надяваме, че няма нищо лошо. Ако имаше нещо, Радуца щеше да ми прати хабер.

Кули се учуди:

— Така ли се казва жената?

— Коя жена?

— Жената, която кърми твоя внук, мамо — засмя се Кули.

— Не. Ако искаш да знаеш, тогава чуй, тази жена се казва Настасия, а мъжът ѝ служи при писаря. Има малка плата и им е добре дошло това, което им давам аз за детето. Ама както ти казах, до къщата на Настасия живее моята приятелка Серафина, която е вдовица. Добри приятелки бяхме на младини и не минаваше ден да не се видим. Нейният мъж загина във войната в Италианското царство. Оттам му се върна само името. Съхне и вехне и тя в Лаз — и работи. Умее да тъче и да прави губери — няма друга като нея по нашенско. Бях я помолила, както ти казах, да ми подбере хубав памук, какъвто ми трябва.

Учудването на Кули растеше:

— Ама никога не си ми казвала за това. Ако знаех, щях да се отбия, щях да питам и да ги намеря. Нямам вина, мамо.

— Леле, Кули, ама аз не те обвинявам. Виновна съм аз, че нищо не ти казах, преди да тръгнеш. Ще остане за друг път. Или ще иде нашият приятел бай Тома и ще ми донесе всичко, каквото трябва. Не бери грижа за това ти, Кули. Да си жив и здрав ти тази зима и да успееш да събереш десет кожички. Каква ли ще бъде цената на златките тази година?

— Още не се знае, ама добра ще бъде. Моля те, мамо, ти остави на мен капаните и златките и ми кажи, каквото имаш да ми казваш.

— Какво не съм ти казала?

— Трябваше да ми кажеш нещо, забравих какво.

— Ама аз не съм забравила. Тази Серафина Бурла, моята приятелка, има една щерка, която се казва, както ти рекох — и тя може да ми прати хабер за Октавиан, ако стане нужда. Щом има нещо, ще помоли някой, който идва насам, ще се качи в каруцата му или ще се метне на коня зад него и ще дойде в Прелунчи. Но досега, слава богу, не е ставало нужда да идва и ще благодаря на светата Дева, божията майка, да не става нужда и отсега нататък. Мен ми харесва щерката на Серафина, защото е благочестива и не е нахална. Понеже е бедна, Серафина иска да я прати в Сибиу или Букурещ да я глави на работа, ама не се решава. Лесно е да захвърлиш тъй по света една осемнайсетгодишна мома, а тя е и хубава, ама сетне ще е трудно да я върнеш. Аз я посъветвах да почака още малко, поне докато ми помага, докато прибера Октавиан от Настасия. Мисля да го оставя да суче и тази зима и лятоска. После ще го отбием и ще го доведем тука. Ще си имам аз тогава доста работа с това дете; много грижи ми се струват

на мене, нали съм стар човек и от ден на ден отпадам, та няма да гледам грижите на другите я. Да прави Серафина каквото смята за добре. Нейна си работа. По-харно щеше да е, ако имаше един работлив син, отколкото тая щерка. Синът носи печалба, щерката загуба. Освен загуба, носи и срам. Радвам се, че не ме стигна такава беля.

Едва стрина Флоаря млькна, и стенният часовник удари:

— Тик-так-тик!

Понякога горският вземаше със себе си и Ону Безарбарза, особено когато отиваше да преглежда капаните.

Капани за златки Кули слагаше на места, където златките обикаляха много. Слагаше дългите пръти между две стари дървета. Златката трябваше непременно да се промъкне по това тясно мостче от борово стъбло, за да стигне мястото, където бе сложено парчето месце или кървавата птичка. Когато стигнеше там, тя закачаше едно лостче и тогава върху нея падаше и я похлупваше едно дърво. Стоеше покрита и потулена, за да не би друг горски крадец, орел, лисица или вълк, да отнеме на човека плячката. Този капан от пръчици, които бяха съединени сякаш с косми и все пак бяха издръжливи на вятър и дъжд, той се беше научил да прави от по-старите планински и горски пазачи, които живееха в Карпатите и по река Фрумоаса от най-стари времена, и бе тяхно, пазено в тайна, изкуство.

Това тайно изкуство сега Безарбарза учеше от своя господар.

— Бате Кули — каза един ден Безарбарза, който вървеше по пътеката зад Урсаке, — вчера видях една златка на един боров клон в Крянга Нягра. Промъкна се крадливо по стъблото и докато аз мигна, хвана катеричката. Разкъса гръкляна й, изсмука кръвта й и после я загриза. Стоях и я гледах и не помръдвах. Ама наум я проклинах. Какво зло й бе сторила катеричката?

— Никакво зло не й е сторила, Ону; а катеричката защо яде яйцата и малките птичета от гнездата?

— Така е — съгласи се Ону.

И в него се появяваха понякога безпокойствата, които бе преживял и Кули. Сега на забележката на Ону Урсаке си помисли, че всички живи твари на гората се гонят и преследват по неведомата воля на Твореца, за да се сдобият със сила, пъргавина и бързина; за да бъде по-сладък покоят им след изживените страхове и опасности; както и той, сега животът му харесва повече след изживяното отчаяние и

болестта от миналата есен. Без горчилка човек няма да познава радостта и сладостта. Така най-напред ни е жал, сетне започваме да забравяме...

— Ти потърси капана, Ону — рече Кули. — Аз ще постоя тук да изпуша една цигара. Ще помисля за това, за онова.

Никула Урсаке беше натъжен до най-съкровените кътчета на душата си, че това, което някога бе обичал, сега вече го навестяваше така отдалече. И някои приказки на стрина Флоаря за селото в долината май твърде не му харесваха.

Безарбарза се върна.

— Бате Кули, сложих месото.

— Добре, Ону, хайде да се връщаме, че да не ни чака много с обедата стрина Флоаря. Я ми кажи, Ону, ти помниш ли още хората от Лаз?

— За някои си спомням — учудено отговори момчето. — Ама аз не съм живял в самото село, а малко по-навън, на един склон. Сега там няма да ми хареса; свикнах с планината. Ама по каква причина, бате Кули, ме питаш за Лаз? Ставаше дума един ден стрина Флоаря да ме прати в селото при някоя си леля Настасия за детето.

— За това питах и аз.

— Ама ти, бате Кули, не бери грижа, аз ще се оправя. По-тежко ще бъде с пренасянето на детето не защото ще реве да суче, преди да тръгнем, те ще го набозаят, ама то нали е свикнало само с жени, няма да му хареса с мене. Сетне аз ще го науча на разни майстории и тогава ще тича подире ми като козле. Само в началото ще бъде тежко. А стрина Флоаря се смееше и казваше, че с мен от Лаз щели да дойдат и жени.

— Какви жени?

— Ами че знам ли аз как им казват? Ще си помисля още как ще бъде всичко. До лятоска има време.

През лятото на следната 1927 година се изрекоха доста остри намеци за Октавиан и за Лаз. Всеки път, когато Кули яхнеше коня да отива в долината по работа, стрина Флоаря заставаше до него и подхвърляше разни приказки, така че в ушите на Шаргу влизаха десетки пъти едни и същи имена, които Кули не желаше да чува. А

името, което той желаше, така без причина, само веднъж да го чуе, това име никой не споменаваше. Урсаке предполагаше, че хората, чиито имена се споменаваха — или не се споменаваха, — скоро щяха да дойдат в Прелунчи и да променят всичко. По тая причина отново бе станал неспокоен.

В навечерието на деня, когато е била отрязана препочтената глава на пророка Йоан Кръстител, ден, който се пада през август на двайсет и девето число, стрина Флоаря имаше много повече работа, отколкото друг път. Опече хляб, осоли месото на едно прасенце, суетеше се насам-натам и все се оплакваше, че е сама и няма вече сили. Никула се вслушваше в думите ѝ и накрая разбра, че тя иска да му каже нещо.

— Къде искаш да отида, мамо? — попита той с усмивка. — Мисля, че е дошло време да отида.

— Къде да отидеш? — обърна се тя и го изгледа внимателно. — Няма нужда никъде да ходиш. Наистина утре за мен е тежък ден, ама аз за всичко, каквото ми трябва, подготвих Ону.

— Ону ли ще пратиш?

— Да.

— С каруцата ли?

— Точно така, Кули. Нали ставаше дума, или не е ставало, че по това време Октавиан ще се прибере вече в къщи. Сега ще отиде Ону да го вземе и да ми го доведе.

— Ставало ли е дума за това? И младият господин ще си дойде при домашните? — учуди се Никула.

— Ставаше дума, сине. И не се смей ти на сина си, който ще ни донесе радост в къщи.

— Аз ли се смея, мамо? Аз съм весел. Не зная дали ще ми донесе радост. Ама си мисля, че Безарбарза може да го изплаши и няма да може да го донесе самичък — хем да го държи на ръце, хем да кара коня.

Стрина Флоаря поклати глава.

— Знам това, Кули, ако и да имам малко акъл. С него ще дойде, който трябва.

— Ще дойде оная жена, Настасия ли?

— Може и тя да дойде; не знам. Дано бог даде утрешният ден да бъде по волята на сърцето ми. Още повече другиден, когато се завърне

Ону и ми доведе Октавиан.

— Ще ти доведе Октавиан и аз повече няма да ти трябвам.

— Ще ми го доведе, а ми трябваш и ти, и си ми драг, защото от тебе ми иде тоя внук. Може като се радвам, да ми престанат болките в краката и в кръста и очите ми да почнат да гледат по-добре. Че нещо започнах да недовиждам. Ако искаш, иди и ти, навярно имаш и друга работа, ама аз от по-рано си намислих да пратя Ону.

— Аз няма да отида. Да върви Безарбарза — реши Никула.

Не се разбра кога замина слугата. Кули отведнъж си даде сметка, че Ону и каруцата ги няма. Като видя това и като си помисли за най-различни неща и случки, на самия ден на Йоан Кръстител тръгна през Валя Маре към приятелите си от Бранище.

Там всичко беше наред. Близко до къщата на приятелите му капълнарци и лазуренци си бяха направили стан. Те бяха пристигнали от десетина дни тук, в пролома на Фрумоаса, и с железни канджи блъскаха и разплитаха заплетените храсти на плаваците. Драго му стана, че завари хора най-вече от Лаз и пийна с тях няколко чаши вино в техните колиби. Понечи да попита някого нещо, но се отказа и тръгна с бай Тома и с Траян нагоре в планината, към едно обрасло с храсти мочурище, за да търси леговището на една дива свиня, която бе започнала да извежда прасенцата си и да ги гледа как си играят. От една долчинка той ги бе наблюдавал и му бе харесала тяхната игра. Остана в Бранище, но вече нищо не помнеше от случките, които бай Тома му разказа. В Прелунчи се върна чак на 30-и след обяд.

Сърцето му затупа силно, като видя каруцата в двора. Беше се страхувал да не се случи нещо. Беше се страхувал, че ще почне да мисли твърде много за новото, което го очаква и което май му се щеше да си остане все така неизяснено. Шаргу бе спокоен, обърна към него муцуна и леко изпръхтя. Тогава заобиколи къщата и излезе до пруста.

Огряно от слънцето, на пруста седеше едно непознато дете. Беше русичко, с кестеняви очи. Големите очи с извити мигли му изглеждаха познати, като от някакъв далечен спомен. Това непознато дете, облечено с червена рокличка, за да не го хващат уроки нито от човек, нито от звяр, дърпаше Ону Безарбарза за косата. А Ону, прострял се по гръб с цялата си дължина, се оставяше на детето да го дърпа за кечето — чорлавата му коса имаше цвят на сено. Малкото дете разговаряше с голямото дете. Голямото бе научило малкото да задава въпроси и сега

малкото питаше, а голямото отговаряше. Малкото дете обаче не можеше да оправя езика си и бърбеше със заекване.

— Беше ли в гората? — питаше Октавиан.

Това беше загадъчен въпрос. Гората беше новото, което се виждаше навсякъде наоколо в светлината на един нов свят.

— Беше ли в *гоата*?

— Бях! — отговаряше Ону.

— Видя ли меца?

— Видях.

— Не те ли беше *стлах*?

— Не.

— Какво й каза?

— Казах й: дай си лапата и да се преборим.

Октавиан нищо не разбираше и Ону непрекъснато му подсказваше въпросите, но въпреки това беше щастлив, че пита и че му отговарят.

Кули побърза да вдигне детето си на ръце и да го помилва; после го остави да си играе, както то си знае и се оттегли към малката къщичка. Беше разбрал, че стрина Флоаря не е в голямата къща. Ако беше в голямата къща, отдалеч щеше да чуе непреклонния й глас. Щом стрина Флоаря не е в къщи, значи е отишла за малини до едно място край потока. Там повече приказва, отколкото събира, защото има гости от Лаз. Още преди Ону да замине, Кули бе разбрал кой ще дойде заедно с детето и го беше малко страх да не се разочарова. Така че този някой е със стрина Флоаря — дава си вид, че я слуша, а дебне с поглед друго — този някой е едно момиче от Лаз, щерката на вдовицата Серафина.

Кули вървеше надолу, а му идеше да се бави и да заобикаля по други пътеки. Спря се по едно време и проследи полета на лястовиците над огряната от слънцето поляна, погледа в блестящата като сребро вода на потока Прелунчи стрелкането на пъстървите, които гонеха мухи. В тревата гъмжаха безчет буболечки, гората до най-дълбоките си дебри тръпнеше в опиянението на живота. Уханието на пръстта и боровете проникна дълбоко в гърдите на Кули.

Изведнъж видя стрина Флоаря да върви срещу него, придружена от две жени. Едната беше стара и се смееше с щърбата си уста; тя беше леля Серафина. Другата беше една девойка. Тя не се смееше, гледаше

настрана към едно повалено дърво. Слънцето я озаряваше и челото ѝ блестеше. Никула Урсаке зърна за миг очите ѝ, толкова колкото му трябваше.

Въпреки всичките си книги от полиците, въпреки всичките си детективски способности Урсаке разбра, че няма защо и за какво да разсъждава. Тежко на душата му; сега над него бяха надвиснали три жени. На него обаче му трябваше само оная, за която отдавна мислеше с някакво лукавство, което не беше лукавството на старите жени, а на господа-бога, който с безсмъртни знаци е вписал свещените си лукавства навсякъде в своето творение.

Запъти се към тази новопоявила се на света девойка. Захвърли пътем цигарата си и пусна към заник слънце колелце от дим. Това колелце, което излезе сякаш от сърцето му, изтъня и стана като тъничка сянка, която щеше завинаги да напусне поляните на Прелунчи. Защото нашите мъртъвци са в нас и около нас, докато ги желаем. Щом започнем да ги забравяме, те ни напуцат. Между тях и нас застава не само смъртта, но и животът.

1938 г.

---

[1] Хохщанд (нем.) — пусия на дърво. — Б.пр. ↑

[2] Саси (от сакси) — немско население, заселено в Трансилвания през 12–13 век. — Б.пр. ↑

[3] Народно название на мечка. Отговаря на българското Баба Меца. — Б.пр. ↑

[4] Мику на румънски език означава малкия. — Б. пр ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.